Amit a világ még sohasem látott!!

Csakugyan csodálatraméltó, mily fölötte rendkivüli előmenetet tett az óra-ipar századunkban; de jelen uj czikk. melylyel ép a n. é. közönség elé lépek, mely még senkinél a világon sem kapható, e jelen uj czikk fölér mindennel, a mi eddig e szakban létezett.

Csak 2 frt 50 kr.

egy nagyszerü diszes kivitelben készitett, kitünő és kezesség mellett pontosan járó, finom **párisi**

Consol-oszlop-óra.

Ezen csinos és jól járó óra, kulcscsal felhuzandó, szekrényre vagy asztalra állitandó svájczi házacska alakban, minden szobának előnyére és diszére válik, s épugyl kitünő szolgálatot tesz. — Jelenleg csak 50 darab érkezett meg, melyek a legelőbb érkező megrendelésekkel gyorsan szétkapatnak. — Megrendeléseket posta-utánvétel mellett eszközöl:

Consol-Uhren-Expedit
„FEKETE“
Wien, Margarethen, Wehrgasse Nr. 13U.

Egy beteg- és gyermek-szobából se hiányozzék a

BITTNER-féle

Conifera-Sprit.

Kapható a gyógyszertárakban, azonban **világosan Bittner-féle Conifera-Sprit** és **Bittner-féle szabadék. porlasztó** kérendő.

2015 Fő letét:
Bittner Gyula gyógyszerésznél Reichenauban, Alsó-Ausztria; BUDAPESTEN: Török József gyógyszert., király-utcza 12.

Mosenthin Ferencz Eutritzsch-Lipcsében, vasépítmények gyára és vasöntőde.

Hamburg 1869 I. díj arany érem. — Erfurt 1876 I. díj ezüst érem. — Lipcse 1879 müipar kiáll. II. díj.

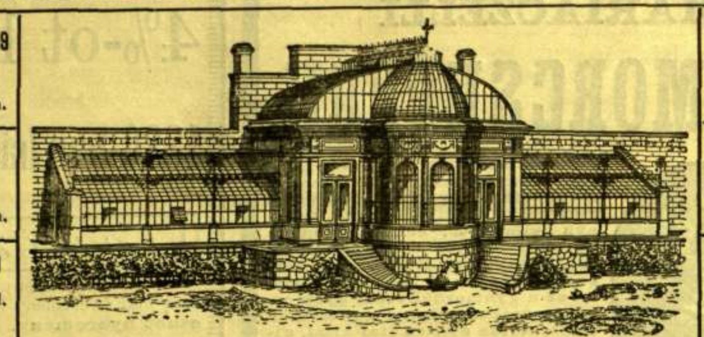

Lipcse 1884 arany érem. — Halle 1881 I. díj ezüst érem. — Berlin 1883 I. díj ez. állam-ér.

Különleges gyár vas-növényházak, téli kertek, verandák, ablakok stb. előállítására.
Melegvíz- és gőzfűtések elismert saját rendszer szerint. 2483
Sokévi jótállás. Tárgyjegyzékek és költségtervezetek rendelkezésre állnak.

A «Franklin-Társulat» kiadásában Budapesten megjelent, és minden könyvárusnál kapható — az osztr. tartom. számára Szelinszki György cs. k. egyet. könyvárusnál Bécsben, I., Stefansplatz 6.

István bácsi naptára

vagyis

családos házigazdák- és gazdasszonyoknak, népnevelőknek, helységi elöljáróknak, iparosoknak és földmivelőknek valóképes kalendárium

1886-ik évre.

Alapitá
Májer István
Szerkeszti
Kőhalmi Klimstein József
tanár.

Harminczegyedik évfolyam.

Számos képpel.

Ára füzve 50 krajczár.

MÖSSMER JÓZSEF

rumburgi vászon raktára „a menyasszonyhoz“

Budapest, koronaherczeg-(uri-)uteza 12. sz.,

a zsibárus-utcza sarkán, az uj postaépületnek átellenében b. Orczy-féle ház:

ajánlja gazdagon fölszerelt raktárát a legjobb fajta **rumburgi, irlandi, hollandi, kreasz, fonal** és **lepedő-vásznakból; asztali készletekből** 6, 12 és 24 személyre, **ágyneműekből, csinvat-, jaquard-, damaszt-, gradl-** és **kávéabroszokból, törülközők**, angol és franczia **batiszt**, valamint sziléziai és irlandi **vászon-zsebkendőkből, asztal-** és **ágyteritők-, flanell-takarókból, zsinór-, piqué-** és **szines ruha-barketokból, flanell-, wattmoll-, chiffon**, angol **shirting** és **oxfordból**. Nagy raktár kész **női** és **férfi-ingekből, nadrágok-, corsettek-, alsó-szoknyák-, lepedők-, párnák-, harisnyák-** és **kapczákból**, himzett vászon- és **batiszt szélekből, betétek-, csipkék-, kézelők-** és **gallérokból**, valamint **teljes gyermek-fölszerelésekből.**

Kiházasitási készletek, minden nagyságban a legjobban eszközöltetnek. — Az árak a legolcsóbbak valamennyi ismert szilárd czégekéi között, a hol jó és nehéz vászon adatik.

Arjegyzékek kivánatra megküldetnek, s vidéki megrendelések utánvét mellett azonnal a legpontosabban teljesittetnek. 2478

Valódi harczi

kanári madarak,

bel- és külföldi **madarak, kajdácsok, kutyák stb.** kaphatók:

2479 Klein Ödön-nél,

Budapesten, bálvány-utcza 16.

Árjegyzék ingyen és bérmentve.

!Nyujtsuk a szerencsének jobbunkat!

500,000 bir. márka

főnyereményt igér kedvező esetben **a legujabb hamburgi nagy pénz-sorsjáték**, mely a magas **kormány által** jóváhagyatott és biztosittatott.

Eme ujabb játéktervezet előnyös berendezése abban áll, hogy rövid pár hó lefolyása alatt 7 sorsolásban **100,000** sorsjegyből **50,500 nyereménynek**

9,550,450 márka

összegben

biztos kell történni, mely öszszegben főnyeremények esetleg

500,000

márkával,

különleg azonban:

1	díj	300000 márka
1	nyerem.	200000 márka
2	nyerem.	100000 márka
1	nyerem.	90000 márka
1	nyerem.	80000 márka
2	nyerem.	70000 márka
1	nyerem.	60000 márka
2	nyerem.	50000 márka
1	nyerem.	30000 márka
5	nyerem.	20000 márka
3	nyerem.	15000 márka
26	nyerem.	10000 márka
56	nyerem.	5000 márka
106	nyerem.	3000 márka
253	nyerem.	2000 márka
512	nyerem.	1000 márka
818	nyerem.	500 márka
31720	nyerem.	145 márka
16990	nyerem.	300 200 150
124 100 94 67 40 20 m.		

Ezen nyereményekből az első osztályban 2000 sorsoltatik ki 117,000 márka összegben. — Az első oszt. főnyeremény **50,000** mt. tesz s a 2-dikban **60,000**, a 3-ikban **70,000**, a 4-ikben **80,000**, az 5-ikben **90,000**, a 6-ikban **100,000**, a 7-ikben azonban esetleg **500,000** illetőleg **300,000**, **200,000** stb. márkára emelkedik.

A nyereményhuzások tervszerüen hivatalosan vannak megállapitva.

Az első osztályu nyereményhuzására ezen nagy, az állam által biztositott pénzsorsjátéknak kerül

1 egész eredeti sorsjegy csak **3.50** frt o. é.
1 fél « « « **1.75** frt o. é.
1 negyed « « « **90** kr. o. é.

Mindennemű megbizások, melyek **a pénz beküldése, postautoni fizetés vagy az összeg utánvétele mellett** egyenesen czégünkhöz intéztetnek, a leglelkiismeretesebben teljesittetnek, s mindenki az állam czimerével ellátott **eredeti sorsjegyet** tőlünk saját kezeibe kapja.

A megrendelésekhez a szükséges hivatalos tervezetek ingyen mellékeltetnek, melyekből ugy a nyeremények beosztása az illető osztályokra, mint szintén az illető betétek is megláthatók és minden huzás után érdekelt feleinknek felhivás nélkül megküldjük a *hivatalos huzási lajstromot*. Kivánatra a hivatalos tervet előre megküldjük megtekintés végett bérmentve, és készek vagyunk nem tetszés esetében a sorsjegyet az összegnek visszafizetése mellett huzás előtt visszavenni. — A nyeremények kifizetése tervszerüen pontosan s az állam jótállása mellett történik. Csoportozatunk mindig a szerencse kegyeltje volt és érdekelt feleinknek gyakran a legnagyobb nyereményeket fizettük ki, többek között **250,000, 100,000, 80,000, 60,000, 40,000** stb. márkával.

Egy ily, a **legszolidabb alapokra** fektetett vállalatnál előreláthatólag mindenütt a legélénkebb részvétre lehet bizton számitani s kérjük ennélfogva, hogy minden megbizásnak megfelelhessünk, minden megrendelést **mielőbb**, mindenesetre pedig

november hó 30-ika

előtt hozzánk beküldeni.

Kaufmann és Simon

bank- és váltóüzlete

Hamburgban.

Ezennel köszönetet mondunk az eddig bennünk helyezett bizalomért és mivel czégünk Ausztria-Magyarországban **hosszu évek sora óta mindenütt ismert**, felkérjük mindazokat, kik csakugyan **szolid pénzsorsolás iránt érdeklődnek** és tartanak arra, hogy érdekeik minden tekintetben megóvassanak, forduljanak bizalommal czégünkhöz, **Kaufmann és Simon Hamburgban**, más czéggel összeköttetésben nem lévén, sorsjegyeink eladására ügynököket nem tartunk, és igy csakis közvetlenül érintkezünk tisztelt vevőinkkel, miáltal a közvetlen vásárlás előnyeit élvezik. Minden hozzánk érkező megbizás azonnal bejegyeztetik, s gyorsan és pontosan teljesittetik.

Elismerő nyilatkozat és hálaköszönet.

Tekintetes Fáczányi Armin gyógyszerész urnak.
Budapest-Kőbányán.

Azt hittem, hogy a hirlapokban megjelent számos bizonyitékok szerint annyira dicsért **édes mustárjával** a már egy év óta szenvedett beteges állapotomon segiteni ugy sem birok. Azonban az általam meghozatott négy üvegből még egyet sem használva fel egészen, már is nagyban tapasztaltam javulásomat; — és mire a négy üveggel teljesen elfogyott, jól éreztem magamat. **Elmult az előbb volt nagyszerü köhögésem, megszünt a majdnem kiállhatatlan fulladásom**, azelőtt egész éjjeleken sem alhattam, s **most jól alszom**, elébb étvágyam nem volt, **egy hét alatt sem tudtam annyi ételt elfogyasztani, amennyit most naponként elfogyasztok; szóval elmondhatom, hogy az előbbi állapotomhoz képest ujjászülettem.**

Ezen nagyszerü változást Isten után, csakis az ön által feltalált gyógyszernek, az az édes mustárjának köszönhetem. Hogy azonban teljes állandó jó egészségnek örvendhessek, továbbra is azon kitünő hatásu gyógymustárt használni óhajtom, miért is felkérem t. gyógyszerész urat, legyen szives postautánvétel mellett még három nagy üveggel küldeni.

Mindezek után fogadja az eddigiekért hálaköszönetemet, áldja meg az Ur Isten, adjon erőt és tartós egészséget, hogy még sok hasonló betegségben szenvedőkön segithessen.

Vidékünkön már igen sok hozzám hasonló szenvedőnek ajánlottam biztos gyógyszerét.

Kelt Salfán, u. p. Acsád Vasmegye, október 12-én, 1885.

Alázatos szolgája **Fehér József** s. k. elemi főtanitó.

Ezen gyógymustár ugy az 1879. évi székesfehérvári országos kiállitáson érdeméremmel és elismerő oklevéllel a haladásért, valamint az 1885. évi általános budapesti országos kiállitáson is a kiállitási nagy éremmel és elismerő oklevéllel a versenyképességért, kitüntetve lett. Árak: nagy üveg 1 frt; kis üveg 50 kr.

47-IK SZÁM. 1885. BUDAPEST, NOVEMBER 22. XXXII. ÉVFOLYAM.

Előfizetési föltételek: VASÁRNAPI UJSÁG és POLITIKAI UJDONSÁGOK együtt: egész évre 12 frt, félévre 6 frt. — Csupán a VASÁRNAPI UJSÁG: egész évre 8 frt, félévre 4 frt. — Csupán a POLITIKAI UJDONSÁGOK: egész évre 6 frt, félévre 3 frt. — Külföldi előfizetésekhez a postailag meghatározott viteldij is csatolandó.

DR JENNER EDUÁRD.

Az EMBERISÉG egy nagy jóltevőjét mutatjuk be olvasóinknak, egy nagy emberbarátot, kinek fölfedezése az orvosi tudomány terén számtalan milliókat ragadott ki egy borzasztó betegség gyilkos hatásköréből, mely betegség e fölfedezés átalános alkalmazása előtt járványszerüleg lépve föl s ragályosan dühöngve, tömegesen szedte áldozatait. A himlő korábban nem volt kevésbbé rettenetes ragály a rettegett dyphtheritisznél, melyről Pasteur, a jeles franczia tudós kimutatta, hogy a kholerának csak időszakonkint, bizonyos területeken föllépő járványa megközelitőleg sincs oly pusztitó hatásu, mint a dyphtheritisz, mely borzasztó egyenletességgel, *mindenütt, minden időben* szedi áldozatait, kivált az ártatlan kicsinyek köréből. Egy egyszerü falusi orvos, dr. Jenner Eduárd volt az, a ki az embereket ősidők óta gyilkoló himlőbetegség járvány- és ragályszerü erejét örökre megtörte s azt oly arányokra szállitá alá, hogy szórványos fellépéseiben az emberszámot jelentékenyebben apasztó kórok között többé nem szerepel.

Dr. *Jenner* Eduárd, kinek arczképét ez alkalommal bemutatjuk, 1749-ben Angliában Berkleyben, Gloucestershireben született s ugyanott is hunyt el 1823 január 26-án. Tudományosan és gyakorlatilag igazolt azon nagy fölfedezésén felül, hogy a tehénhimlő nyirkával való beoltás az emberi himlő veszélye ellen biztosit, nincs egyéb följegyezni való élete pályájának igénytelen folyamából. De ez az egy önmagában is olyan érdeme, mely nevének örök dicsőséget biztosit s emléke iránt az emberi nemet örök hálára kötelezi.

1796. május 14-ike volt az a nagy nap, mely a gyógyászat terén korszakot volt megnyitandó.

E napon oltá be dr. Jenner a tehénhimlő által ragályozott fejő leány, Nelmesz Sára kezéből a nyolcz éves Phipps James karját, megtörvén ez egyszerü műtétellel az emberi faj egyik legrettenetesebb pusztitó angyalának hatalmát.

Az a sejtelem, hogy a tehén- és az emberhimlő közeli rokonságban állnak egymással, az a tapasztalat, hogy a tehénhimlő általi ragályozásban szenvedettek a himlőjárványtól megkimélve maradtak, nem volt akkoriban uj dolog, söt Gloucestershire földmivelő népe, ugy szintén a holsteini is, jól ismerte. Még az is historiailag van bebizonyitva, hogy Kiel mellett Jensen holsteini földbérlő és Plett rachendorfi iskolatanitó már *1791*-ben gyermekeket oltott be a tehénhimlő nyirkával. Mi az oka mégis, hogy a *mivelődés története* e *nagyfontosságu* vivmány dicsőségét a Jenner nevéhez csatolja?

A Jenner fölfedezése nem szoritkozott csupán az oltás tényére magára, de az ahhoz kötött ellenpróbát is felölelte. Csak midőn a kis Jamest a vaccinatio után még kétszer beoltotta emberhimlő-nyirokkal, s az ujabb beoltás teljesen foganatlan maradt: akkor tünt ki elfogadható bizonyossággal, hogy a gyermek teste az emberhimlő iránti fogékonyságát valóban elvesztette.

Dr. Jenner ettől kezdve egyre gyüjtötte az ujabb bizonyitékokat s csak 1798-ban lépett fölfedezésével a nyilvánosság elé s gazdag tapasztalatokon és észleleteken alapuló munkáját kiadván, eddig hallatlan lelkesedésre ragadta az ó- és ujvilágot. Hogy fölfoghassuk azt az örömriadalt, melylyel a himlőjárvány veszélyességeinek közelgő végéről a hir mindenfelé fogadtatott, bele kell magunkat képzelnünk abba az időbe, a mikor a himlő rendkivüli gyakorisága és veszélyessége által oly rettegett ragály vala. A középkoron keresztül egész a mult század végeig a himlő volt a legnagyobb mind ama testi nyomoruságok között, melyek az emberi nemet látogatták. Csak időközönként multák fölül a pestis, a dögvész. Évről-évre állandóan pusztitott a járvány, néha enyhébben, néha rakásra gyilkolva az embereket. Megmenekülni tőle vagy előle lehetetlenségnek tartatott. A Krisztus után 923-ban elhunyt arab orvos és iró, Rhazes fölteszi a kérdést: «Miért marad a himlőtől az emberek annyi milliói között csak egy-kettő érintetlen?» s a jeles statisztikus, Szüsz-

Dr. JENNER EDUÁRD.

milch a XVIII. század utolsó negyedében megjelent művében kimutatja, hogy az emberek egy tizenkettedrésze hímlőben hal el. Az áldozatok átlagos száma, melyet a himlő Európában egy éven át elragadott, félmillió lélekre rugott.

Hála a himlőoltási kényszer szigorubb alkalmazásának, e kór immár csaknem elenyésző arányokra apadt, különösen Németországban, hol már alig ismerik, mig Pétervárott, Varsóban, Bécsben, sőt fájdalom Budapesten is a halálozási kimutatásokban még elég jelentékeny kontingenssel szerepel. S tán épen mivel más pusztitóbb betegségek mellett a himlő ellen most aránylag oly kevés a panasz: kezdenek hangok emelkedni «a borzasztó, egészen fölösleges alkalmatlanság» ellen, melylyel maga a himlő-oltás, az azzal történhető fertőzés, annak nyilvántartása, megtörtént kimutatásának kényszere, stb. jár s e mellett teljesen megfeledkeznek arról, hogy ez a himlő-oltás mily iszonyu csapástól menté meg az emberiséget s hány ember köszönhette, hogy egészsége, hogy élete megtartatott. Berlinnek p. o. az 1783—1791-ik évek közti nyolcz éves időszakban, tehát a himlőoltás behozatala előtt, 150 ezer lakója volt s ebből elhalt himlőben 4315 ember. 1852—1860 közt e város lakossága már 450 ezer vala s e nagy számból a mondott nyolcz év alatt csak 522 ember halt el himlőben. A himlő-oltás előtt Berlinben minden 100 halálesetből 8.15 himlőbetegségre esett. Svédországban a himlőben elhunytak száma a himlőoltás után a korábbi számnak egy tizenharmadrészére apadt.

Számtalan bizonyitékot lehetne fölhozni az orvosok tapasztalataiból arra, hogy a védhimlővel be nem oltottak könnyebben kapják meg a himlőt, mint a beoltottak; hogy a himlőbetegség lefolyása a beoltottaknál sokkal enyhébb; hogy a többször beoltottak sokkal biztosabban vannak megoltalmazva a himlő ellen, mint a csak egyszer beoltottak.

Az bizonyos, hogy a védhimlő sem az az arkanum, mely a himlőbetegség ellen mindenkinek egész életére oltalmat biztositana. Hiszen még a ki a himlőbetegségen egyszer már keresztül esett, még az sem biztos, ha vajjon még egy szer nem kapja-e meg. Igy a többször beoltottak sem mindig vesztik el egészen a himlőbetegség iránti fogékonyságukat. Mindez azonban nem elegendő sulyos érv arra, hogy az egész védhimlőoltást, mint teljesen haszontalant, elvessük. Némely egyénnél a himlőoltás egész életére megtartja oltalmazó erejét, Afrikában, Prunerbej, Mohamed Ali orvosa szerint csak két évig, a mérsékelt égöv alatt mintegy tiz évig, a mikor ismételni kell. A franczia-német háboru alatt a német hadsereg csaknem érintetlenül maradt a himlőtől, mert Németországban a védhimlő iránti hatósági intézkedések szigoruan hajtatnak végre; a franczia hadseregből ellenben több mint 23 ezer ember pusztult el himlőben, lévén Franczia országban a védhimlőkezelés fölötte lanyha s többnyire a bábákra bizva.

Igaz, hogy baj a védhimlő-oltásnál vagy annak következtében is állhat elő. Száz meg százezer kedvező lefolyásu eset között fordult elő egy-kettő olyan is, melyben a védhimlővel az emberi testbe valami kóranyag oltatik be. A beteg nyirok átplántálhatja a betegséget a gyermekbe, néha bizony gonosz természetü kórok, mint a tüdővész, görvély, stb. csiráit is. Ez bizonyossá lett, midőn dr. Koch ama betegségek okait a tuberculosis bacillusaiban fedezte föl. De ebből nem az következik, hogy a védoltást ejtsük el, hanem igen is az, hogy ne ojtsunk kóros anyaggal. Az államhatalom legelső rendü kötelességei közé tartoznék egészséges himlőnyirokról s arról gondoskodni, hogy az elegendő mennyiségben legyen megszerezhető mindenütt. A nyirkot dr. Jenner eredeti forrásából, a tehénből kellene meriteni s az emberről emberre való oltást betiltani. Borzasztó gunyként hangzik az a mi «kulturállapotainkra», a kormány gondoskodására az egészségügy terén, hogy megbizható tehénhimlő-nyirokért a külföldhöz kell fordulnunk, itt, azon a Magyarországon, melynek marhatenyésztése annyira kifejlett, hogy marhával ő látja el a kontinens országait!

HA LÁTOM KÉK SZEMED...

(Zendrini.)

Ha látom kék szemed' rajtam pihenve,
Vigan mosolygó ajkadat ha látom:
Egy régi nóta vége cseng szivembe,
Mit sokszor eldalolt egy jó barátom.
Ott olvasá föl Páviába' nékem,
Hol kis szobámban én ve'em lakott:
«Még most sem hágy el az az egy reményem,
Hogy veled élek még s veled halok!

Belékapaszkodik, mint deszkaszálba,
Szegény hajó-töröttem, árva lelkem...
Csillagtalan, bús éj borult reája —
Csak ez az álom szárnyal még felettem!
S ez álmot fűnek-fának elregélem:
«Eh, verd ki a fejedből!» mondja sok —
És mégse hágy el az az egy reményem,
Hogy veled élek még s veled halok!

Hajh! elviseltem én sok veszteséget
S miattuk alig-alig búslakodtam;
Még a babért is megutáltam érted,
A melyről álmodám gyermekkoromban.
A hírvágy szívemet elhagyta régen —
Oh engem minden, minden elhagyott...
De sohse hágy el az az egy reményem,
Hogy veled élek és veled halok!

Sohsem hagyott el... Néha-néha gyöngült,
De hogyha szóltál, hogyha rám mosolygtál,
Ha integettél, ha szemedbe köny gyült:
A régi szikra lángra gyujtva volt már!
Itt zsong körültem álmaimban, ébren —
Oh nem feledtem azt a dallamot:
«Még most se hágy el az az egy reményem,
Hogy veled élek még s veled halok!»

S ha látlak is naponként átkarolva
S röpítve mások által lenge tánczba,
Mig én ott állok valami sarokba',
S számítgatom, kivel méssz majd a nászra:
A mig kocsid, fölsallangozva szépen
Mellettem esküvőre nem robog:
Nem hágy el addig az az egy reményem,
Hogy veled élek még s veled halok!

RADÓ ANTAL.

NAPLÓTÖREDÉKEK AZ ALDUNA MELLŐL.

Irta

DE GERANDO ATTILA.

Temesvár, 1885 szept. 9-én este.

Egész éjjel s egész nap utaztam az Alföldön keresztül-kasul; pedig a lehető legegyenesebb utat követtem. Furcsa női társaságba jutottam egy helyütt. Budapestre igyekeztek, hogy a kiállitás alkalmából kimulassák magokat. Előbb csak hárman voltak; alig vergődhettem be a vagonba, úgy elállották a feljárót; s mikor aztán egyszer már benn voltam, akkor megint ki nem eresztettek, hiában esdeketem, hogy még dolgom volna lenn. Az egyik ugyan hátra nézett, de meg visszafordult, fel sem véve, hogy kifelé törekszem. «Meg kellene ezeket valahogy szelideiteni», gondolám, mikor végre mégis sikerült leugranom. Az egyik épen viz után kiabált. Hozattam egy pohárral. Megitta szó nélkül. Azután lármázott, hogy nincs apró pénze. Fizettem. De azért még nem akart észre venni semmiképp. Elindultunk.

«Csak azért is, — gondolám, — megkötjük a barátságot.» Jó termetes asszonyság volt; aligha ő róla nevezték el a szép nemet gyengének. Egyszerre felkiáltott: «Éhes vagyok!» — «Déltől fogva nem ettünk,» adott erre visszhangot idősebbik társnője (a fiatal, ennek leánya, némán ült, mintha fából lenne). Történetesen volt egy kis utra való elemozsiám. «Szolgálhatok?» kérdém s kitárám kincseimet. Erre mégis megszólalt a vizivó, s egy száraz «Köszönöm» lebbent felém ajkairól. «Már ettünk» vetette hozzá vigaszul a második, kissé csinosabb hölgy, elfeledve, vagy nem bánva, mit mondott azelőtt.

Volt velök még egy kis fiu, félig hülye, félig nyomorék, kit nem lehetett nézni szánakozás nélkül. Anyja — a szomjas hölgy — ide-oda tette, hogy alkalmasabb módon feküdjék, de szük volt a hely. Még egyszer bátorságot vevék megszólalni, s ajánlám az előttem levő üres padot. Nem kaptam feleletet. «Ezek, — gondolám, — valami tolakodó zsidónak vesznek. Isten neki!» s lemondva testvérisülési álmaimról, a természet ölében kerestem menedéket. Kinéztem az ablakon.

Nem sokára megálltunk. Itt társnőim megszaporodtak helybeli nő-ismerősökkel. «Hol vagytok»? — «Itt vagyunk!» — «Drágám!» — «Angyalom!» Volt sivitás, rikoltás, de még azután is ki-kitört olykor a túláradó szeretet: hol az egyik, hol a másik repült át az egész vaggonon, hogy ezt vagy amazt keményen összepuszizza. Éreztem, hogy alkalmatlan vagyok; megpróbáltam aludni. De jaj! milyen bókokat kaptam! «Ni, hogy alszik az a német». — «Nem alszik csak teszi magát.» — «Alig szuszog.» — «Soha életemben nem hallottam férfit ily gyengén szuszogni». — «Nem bánnád, ugy-e, ha másutt volna?» — «Nem én bizony».

A gyermekkel is foglalkoztak néha. Előkapott volt a szegény fiucska egy ujságot, s a lámpa rossz világánál (mert már éj volt) betüzni kezdte a hitvány nyomtatást. Nagyon mulattatta ez hölgyeimet. «Csak olvass, olvass», biztatták a kis hülyét, anyja versenyt a többiekkel. S nemsokára — a következő állomásnál, hol egy órát kellett várnunk, — ott hagyta fiát egyedül a kupéban; leugrált a többiekkel. Én maradtam, restelve kiszállni; a leány is maradt. Ugy látszik, a mozgás épen oly kevéssé volt inyére, mint a beszéd.

Azonban kis pajtásunk nyugtalankodott. Kérdezte, nem indulunk? Nem marad le anyja? Kérdésről kérdésre formaszerü társalgásba elegyedtem vele. Furcsák az ilyen hiányos elmék; néha meglepő ötleteik jönnek, szikrák a sötétben. Fiatal társnőnk nem vett részt az eszmecserében, csak puffogott magában. Ez boszantotta a fiucskát: «Mit nevet ez?» tünődött. «Azt neveti, hogy szamár vagyok? Mondja, bácsi, szamár voltam?» Majd tréfára vette a dolgot, hamis mosolylyal oda fordult a leányhoz: «Maga szólni nem tud, csak nevetni tud.» S igy megkönnyebülvén, folytatta kérdéseit össze-vissza mindenféléről.

Szerencsétlenségemre egyszer azt találám felelni: «Nem tudom.» «Mit, — viszonzá méltatlankodó ábrázattal, — maga olyan nagy, és még sem tudja?» Szomszédnőnk nem tudott hova lenni a nevetéstől; ez most még inkább biztatta a kicsit. «Maga nem tud semmit, — folytatá, — magának megnőttek a fülei.» «Tessék, — gondolám, — ma ugy látszik az őszinte vallomások napja van.»

*

Kiváncsi voltam *Temesvárra*, mely, azt mondják, Magyarország legcsinosabb városa. Összejártam az este. Sok kellemes külsejü háza van, s e takaros kinézést megtartja mindenütt, egész ama széles, elég ronda körutig, mely végig futja belülről a városáncok terjedelmes gyürüjét. Egy darab belváros az egész, mely hirtelen megszakad, minden irányban. A külvárosok igen messze esnek innen, túl az eröditvények területén, túl a sétányok majdnem szakadatlan övén is, melyek szépségre és terjedelemre bizonyosan páratlanok az országban.

A város elég modern jellegü, tükörüveges boltjaival. Van több vendéglője; az egyiknek roppant étterme méltó volna Budapesthez. Sokat láttam épiteni: a régi is fiatal mezbe öltözik itt, mint másutt.

A mi a villamvilágitást illeti, mely az utczai gázlámpákat nyugalomba helyeztette, hiszem, hogy czélszerü, de semmi tündéries nincs benne. Az izzó üveggolyócskák, visszaverő sapkáik alatt, gyenge piszkos világossággal bocsátanak.

A kövezet nem valami kitünő. Nagyobb baj, hogy a levegő teli van rossz bűzökkel. Ez az egy hiba sokat levonhat a Temesváron lakás kellemetességeiből.

Orsova, szept. 10-kén este.

Két óra óta vagyok Orsován. E kis város épen nem visszatetsző. Van jó fogadó («König von Ungarn» neki a magyar neve). Előtte a Dunapart sétánynyá van alakitva, kioszkkal, fákkal, padokkal. Mellettök szemét-domb, melyen kutyák kaparásznak. — Vannak csinos uri lakok, néhány fényes bolt, s a honvéd-kaszárnya előtt egy darabka betonjárda.

A város mögött kopasz domb emelkedik, tetején igénytelen villával; oldalán cserjés. Hasonló dombok vannak odább nyugatra. Az erdős hegyek hátrább emelkednek.

Szemben, a szerb parton, a magas hegyoldalt sötét erdők borityák; egy kis fala fehérlik a dunaparti fűzek között, néhány szilárd, fehér, cseréptetős épülettel. Mellette hajók állomásoznak.

Keletről széles völgy érinti Orsovát: ez a *Cserna* szakadéka. Azon túl, az északról lenyuló lánczolat magas hegyben végződik: ez az *Alion*. Tetejéről, mondják, igen szép a kilátás. Aljában vidám csoportot adnak az indóház uj épületei (a vasut innét a Cserna völgyén Mehádiának visz, s a Duna mentén Oláhországba). Nem messze, magas lombok közt, izléses kápolna rejtőzik, annak emlékére, hogy 49-ben ide ásták el a magyar koronát. Hatalmas jegenyesor vonul ismét a Dunáig; egy másik, hosszabb, az országutat szegélyezi Orsova felé, a Cserna hosszu fahidjáig. Ezek a fasorok igen szépek.

Egy órányi kocsizás elvezet Orsovától a hires Vaskapuhoz, hol a Duna széles tükrét ezer szirt szakasztja meg; itt van a dunai hajózás legnagyobb akadálya.

A *Vaskapu* már túl esik a magyar határon. Orsova, mint határváros, valóságos nemzetközi gyülpont; beszélnek itt németül, oláhul, szerbül, még — magyarul is.

*

Ma reggel utaztam Temesvárról *Baziásra*. Ott hajóra szálltam, s öt óra mulva ide értem Orsovára. Moldovánál kezdődik, s idáig tart a Duna folyásának legszebb része, melyet leirásokból már ismertem, s melyet most saját szemeimmel jottem élvezni. Valóban e látvány túlhaladja minden eddigi leirásait; pedig az idő nem volt kedvező, nehéz felhők borongtak az égen, olykor esett.

Messziről felismertem az első szoros kezdetét, mely olyan, mint egy hirtelen magasodó hegytömegben támadt hasadék. Közelebb érve, feltünt a hires *Babukáj*, e kopár, szürke sziklatömeg, mely a Duna közepén guggol, mint egy megkövesült vénasszony. Egyszersmind a galambóczi — a kolumbácsi — vár romokkal koszoruzott sziklakúpja is kivált odább a szerb hegyoldal erdős hátteréből.

Szemben ezzel, az alacsonyabb magyar parton, egyetlen kiálló faltöredék képviseli az egykori *Lászlóvárát*.

Csakhamar befordultunk a szorosba, melynek bejáróját oly regényessé teszi e három nevezetesség.

Ez az *alibégi*, más névvel a *kolumbácsi* szoros. Megleptek, bár olvastam rólok, a barlangos sziklatömegek, körülfogva a különben erdős hegyoldalok lomb-tengere által.

Kiértünk a szorosból; a Duna szélesebb lett, s ott állt előttünk a balról előnyomuló *Sztenkahegy* sötét kúpja.

Ez jelzi a Duna első, legszelidebb esését; de a leirások után többet vártam tőle. Alig vettem észre változást a viz szinén. Csak hajónk lassu és kanyargó járása mutatta, hogy a meder itt sekély szikla-zátony. Egy ideig két matróz is tapogatta kétfelől az utat, hosszu póznával, s egyre mondta magyarul, *fenék* vagy *nincs fenék*, mit egy harmadik hajós nyomban általkiáltott a kormányosnak.

Drenkovánál, mely igénytelen állomás, kisebb gőzösre szálltunk. Itt a Duna délre fordul, s az ember érzi, hogy uj világnak áll a küszöbén.

Valóban gyönyörü lesz a tájkép. Jobb felől, a meredek erdős oldalokat mintha helyenként óriási fejszével törték volna le, ugy fehérlenek egymás mellett a lefelé mind szélesedő roppant sziklafalak. Majd festői hegyfok hanyatlik a Dunába, bájos körvonalu sziklahomlokzatával Lejebb a *Grében* hosszu hegygerincze szegélyezi óriási folyamunk tükörét. Meredek, veres márvány-falai kiduzzadnak a növényzetből mint megannyi domboru bástya, s messze kinyuló bizarr hegyével ugy áll ott, mintha el akarná zárni a völgyet.

Ilyen itt a szerb part. A magyar nem kevésbbé érdekes, főleg kezdetén, hol magas erdős hegyoldal födi, melyet időnként felülről lefolyó sziklagerinczek hasitanak végig. De legfőbb ékessége a magyar part e részének a gyönyörü *Treszkovácz*, egy hatalmas sziklacsucs, melynek tompa gulájánál meghunyászkodva lapulnak meg a környező hegytetők.

A *Grében* hegyfokán túl megint egészen más a vidék. A Duna hirtelen négy vagy ötszörte lesz szélesebb. A szerb part messze eltávozik; zöld lejtőiről a sziklák elmaradnak. Lábuknál szerénykedik *Milanovácz*, e kis szerb város.

A balpartot nagyrészt letarolt, vereses oldalak képezik. Itt-ott kibukkan a magasban egy-egy földalatti sziklaréteg rézsutos párkánya. Kopasz, sajátságos előtér, melyet a távolban sötét erdők koszoruznak.

A Duna lassankint éjszak-keletre fordul, a *Jucz* nevü híres esésnél, mely legtöbb bajt okoz a Vaskapu után. A vidék jellege itt megint változik. Most szükebb a völgy, s nyil-egyenességgel halad, egyforma, többnyire erdős oldalok közt; tulsó végén magas hegytömeg emelkedik, melybe szük rést ütött a folyam: ez a rés a kazáni szoros.

Felséges! ez a szó jön az ember ajkára, mikor e szorosra visszagondol. Mekkora sziklák! S az a csendes öböl, *Dubovánál*, a szoros közepén, szelid hegykoszoruval a magyar oldalon, mig szemben szikla és erdő vetekedve ostromolják az eget! Igen hamar vitt át a hajó; de még eljövök ide. Ez a szoros egymaga megérdemel egy hosszu utazást, egyik remeke ez a természet arkhitekturájának.

Itt végződik a Duna völgyének azon része, melyet ismerni vágytam. Ezentul is hegyek közt kanyarog, de már nem nyujt oly meglepő tájakat.

Van tehát fogalmam az egészről, de mennyi részlet kerülte ki figyelmemet! A ki csak egyszer rohan át ily változatos vidéken, mondhatja-e, hogy élvezte, mondhatja-e csak hogy látta is? Csak az látta igazán, a ki időt szentelt ennyi természeti kincsnek; a ki engedte, hogy e gyönyörü alakulások bűbája áthassa lelkét; a ki hozzájok szoktatta szemét, képes lett rájok ismerni, barátjukká avatta magát. Csak annak tárják fel szépségük titkait, a ki szeretettel adózott nekik, de a más czélok után siető utazó, ki csak ráadásul akarja bitorolni a bennök rejlő élveket, az előtt elzárkóznak e büszke bérczek: ne érthesse meg senki ilyen olcsón!

Drenkova, szeptember 11-én délután.

Ujra megtettem a tegnapi ut egy részét, de most fölfelé, Orsovától Drenkováig. Már tegnap elragadt a *kazáni szoros*; de mi volt ama látvány a maihoz képest! Kedvetlen, borus volt akkor az ég, s az egyforma szinhiány mindent összeolvasztott. Ma az ég tiszta volt, s mint egy tündércsarnokba, ugy fordultunk be a szoros sziklái közé. Márványként ragyogtak az élesen megvilágitott fehér mészfalak, a vakitó fény s kékes árnyak ellentéte minden részletet kidomboritott s mintegy beleerőszakolt a szembe, mig fejünk felett az ormok által kicsipkézett gyönyörü sötét égen kiterjesztett szárnyakkal uszott egy egész csapat bérczi sas. Részleteket még nem irok, külön napot akarok szentelni a Kazánnak.

A mint a Kazánból kiértünk, előtünt, meglehetős távolban, a völgy tulsó végén, egy fényes párába burkolódzó erdős gula: *Glavicza* hegye, mely a szerb parton határkő gyanánt emelkedik, jelezve, hogy ott a Duna északkeletre fordul (felfelé). A Kazán s a Glavicza közt a völgy, mint már megjegyeztem, nyilegyenességü, mint egy ember-kézzel ásott csatorna, párhuzamos partokkal. A szerb part talán magasabb, lassabban emelkedik, hosszabb, dúsabb növényzetü oldalokkal. Mindjárt a Kazán után gyönyörü hegyoldal omlik alá, mind szélesebben, mint egy görög templom háromszögü homlokzata. Sürü lombos erdők váltakoznak e dőlt sikon smaragdszinü tisztásokkal, melyeket a nap sárga fénynyel öntött le. A következő oldal ép oly festői. Szük völgy nyilik a kettő közt.

Golubinje az egyetlen falu ezen a parton. Kiugró deltán nyugszik. Mögötte a magas erdő cserjéssé törpül, de csakhamar visszanyeri pompáját; feneketlen sötét lombhullámok tódulnak fel a hegylánc párhuzamos redőin.

A magyar part növényzete nem látszik oly dúsnak, sőt *Plavisevicza* és *Tiszovicza* falvak szomszédságában tökéletesen kopasz, sárgás, vizmosásos hegyoldalok ijesztik a nézőt. A lemosott föld itt-ott láthatóvá teszi a sziklás altalajt, de az ilyen sziklának nem örül a szem: nem a természet szabad alkotásai; az oktalan vad emberi kéz disztelen nyomát mutatják csupán.

Egészben véve mégis a magyar part is erdős, kivált a forduló közelében. Ezen fordulónál van a *Jucz* zuhatag; nevét a *Jucz* pataktól vette, mely balról a Dunába szakad. Túl, a szerb oldalon, tágas, hosszan belátszó erdős oldalu völgy nyilik, melyet a *Porecska* öntöz. E völgy után következik ama messziről feltünő kúphegy, a *Glavicza*.

A *Jucz*-esésnél a hajó nyugotra fordul, látható lesz *Milanovácz*, s az egész szakasz a Grében hegyfokig. A szerb oldalok folyvást erdősek, csak Milanovácz közelében kopaszodnak le. A balparton a magas, erdős hegyek elmaradnak s nemsokára egy kopasz, vereses, sziklatarejos gúla tünik elé. Ennek alján, kis előreugró sziklatalapzaton, ódon négyszögü torony áll; mögötte két másik. Ezek az erődmaradványok az oláh *Trikule* nevet viselik.

E vidéken az altalaj átalában sárgás-veres; hol az országut beléje vág, — a mint végig fut a folyó mellett, — vereses szakadások jelölik vonalát. Trikule után némi távolságra meredek, kopasz, veres pecsétekkel tarkázott sima lejtő közeledik ferdén a Dunához. Fölötte szeszélyesen sziklákig egy szürkés, lapos sziklaréteg kilátszó, töredezett párkánya. Alatta, vizmosások és fehérlő marhanyomok közt, rongyos kis falu kuporog a viz partján. Neve *Szvinicza*.

A Grében-fok alakja igen érdekes, innét nézve. Tarka szikla az egész, melyre ezer él, hasadás, ezer árnyékot vet. Ugy nyulik be a folyóba, mint egy megkövesült tengeri szörny óriási feje, pisze orral, lenyomott homlokkal; még a szemüreget is oda képzelhetni. A fej azután aránytalanul nagyobbodó haltestté változik: az a Grében hegygerincz letarolt, itt-ott mivelt déli lejtője. Arrább a jobboldali erdős hegyekbe olvad.

A hegyfokkal átellenben a magyar part is sziklás a viz mellett, feljebb kopasz, vörös törésekkel. A viz alatt is sziklás a meder; egy része, mely a magyar sziklapart folytatása, egészen kibukkan, mikor a viz leapad, s a Duna szélessége ilyenkor száz ölet veszit. A szikla gát ezen részét *Franió*-nak hivják; egyes kövei most is kilátszottak.

A meder ezen sziklás volta okozza a grébeni zuhatagot, közvetlenül a hegyfok alatt. Vesz is az ember észre némi változást a viz tükörén; nem uszik oly egyforma simán, ereket, gyürüket, apró *fodrokat* képez, helyenként visszafoly; de mindezen vizrohanásoknál többet képzeltem a leirások után.

Már itt mindjárt feltünt *Treszkovácz* méltóságos sziklakoronája; alatta a magyar parton festői zöld hegyek változatos vidéket alkotnak. A *Sztaricz* völgyénél többi közt az északi süveghegyről barnás sziklataréj ereszkedik alá, mint egy olvasztott s megfagyott vas-zuhatag.

A *Grében* hegygerincz egymásután következő s lombkeretbe foglalt sziklafalai veres színöket bizonyos erektől kapják, melyek többnyire vizirányosak s olykor feltürődnek. Észak felé a lomb elfojtja a sziklát, mely egy kis völgyön túl, a következő hegyoldalon, ujra előtünik, itt-ott veres törésekként. Azután a veres szikla elenyészik.

A kis völgynél mentünk át az *Izlás* nevü zuhatagon. Ez előtt volt még két másik: a *Kis-* és *Nagy-Tachtalia*. Mind hasonlitanak egymáshoz.

Egy perczig látható a *Treszkovácz* a maga egész pompájában: mikor a hajó a tövehez vezető völgy előtt vonul el. A hegy sziklarésze csaknem egészen leér. Körvonala meredeken vonul kétfelől a felső lapos terrasz-ig s igy a *Treszkovácz* óriási talapzathoz hasonlit, mely még várja szobrát.

A távolban előttünk két lapos szikla állott ki a Duna közepéből, ezeket az oláhok *Bivalyoknak* nevezték el, ugy találván, hogy uszó bivalyokra emlékeztetnek.

Az ezután következő két magas hegysor sziklás oldalai közül csakhamar befordultunk a Dunának drenkovai szakaszába.

Drenkova előtt, a magyar parton, kőszénrakások, bánya-nyilások s egy függőleges vaspálya, stb. élénk kőszéntermelésről tanuskodnak. A hegyek is meglehetősen le vannak tarolva, errébb azonban sürüen lép fel az erdő, s a *Szirinya* tágas völgyén benézve, látszik, hogy oda be északra mindent elborit.

A hajó megállott. Egy rakás kőszéntől fekete oláh rohant a fedélzetre, rongyos vászonruhában. Ezek itt a hordárok.

Partra szállottam.

Néhány ház, az országut és a fátlan hegyoldal közt; a part hosszában egymás mellé sorakozó szállitó-hajók; köröskörül erdős hegyek: ez *Drenkova*.

Az egyik házon ez volt fölirva: «Gasthaus».

LIPÓTVÁR: 2. BEMENET A VÁRBA, GALGÓCZ FELŐL.

LIPÓTVÁR: 3. ŐRTANYA, S A HÁTTÉRREN AZ UJVÁROSKA FELÉ VEZETŐ KAPU.
(E kép a fentebbi 2. számu képnek közvetlen folytatása.)

Itt nem volt hely; ez a gőzhajó-társulat fogadója, melyet a tisztviselők sokszor egészen megtöltenek. De egy más korcsmában, az ivóterem mellett tiszta szobát adtak. Egy fiatal magyar vámőr sziveskedett ide utasitani. Ezek az örök csinos emeletes házban laknak, mely kettős (alsó és felső) ives tornáczczal a Dunára néz. A fedél veres pléh, a falak fehérek. Több ily laktanya van elszórva a Duna mentén; mind egyformák, s olyanok e vadonban mint valami égből cseppent kis paloták.

(Folyt. köv.)

LIPÓTVÁR: 1. A KÁPOLNA.

SÖTÉT LAPOK.

A FEGYHÁZ ÉS LAKÓI.

III*

Lipótvár.

A vágvölgyi vasut Galgócz-Lipótvár állomásától nehány száz lépésnyire megközelithetlennek látszó kiterjedt sánczok terülnek el. E hatszögletü, csillagalaku erődítvény keleti oldalait a Vág vize mossa, nyugati részeit járhatatlan mocsár veszi körül. A sánczok mögött van az ország legnagyobb és eddig talán legczélszerübben berendezett fegyintézete elhelyezve.

Idegenek — ha ugyan a belépésre engedélylyel birnak — a déli kapun bocsáttatnak be a fegyintézetbe. Igy jutottam be én is, s miután a fegyház igazgatója, *Szabó* József urnak igazi magyar szivélyességgel nyujtott vendégszeretetét élveztem, a fegyház berendezésére vonatkozó érdekes magyarázatait meghallgattam, a szives házigazda körülvezetett a kiterjedt telepen.

Lipótvár 1665-ben épült I. Lipót alatt. Figyelő végvár gyanánt szolgált a török inváziók ellen. Mint erődítvényt 1848-ban báró Mednyánszky Alajos, a szabadságharcz ez első martirja, hősileg védelmezte az osztrákok ellen, de később a vár feladás utján az oroszok hatalmába került. 1854-ben az akkori kormány az erődítvényt fegyháznak alakittatta át, ezer fegyencz befogadására. Első időben férfi- és nőfegyenczek töltötték itt büntetésük idejét. A felügyeletet apáczák gyakorolták, a kezelés bérleti rendszer szerint vitetett. Csak 1874-ben hozták be a házi kezelést, mely a mostani igazgatóság észszerü kezelése alatt kitünően érvényesül.

A lipótvári fegyintézet különben egy egész kis telepitvény. Az igazgató föltétlen hatalommal uralkodik a sánczokon belül. Ő a község elöljárója, — mert a sok hivatalnok, szolga és őrszemélyzet egy külön közigazgatási község szervezetével bir; az igazgató a szabadok birája, iskolaszéki elnöke, mindenütt és mindenben nyilvánul befolyása.

Körutam a legjobb benyomással kezdődött. Csinos és gondosan ápolt virágos kert terül el a sánczok mögött, melynek folytatását parkszerü faültetvények, majd gyümölcsfáktól környezett konyhakertek teszik, közben melegágyakkal váltakozva. Az egyes épületek alig tünnek

* Az I. és II. közlemény a «V. U.» f. évi 32. és 33. számában jelent meg.

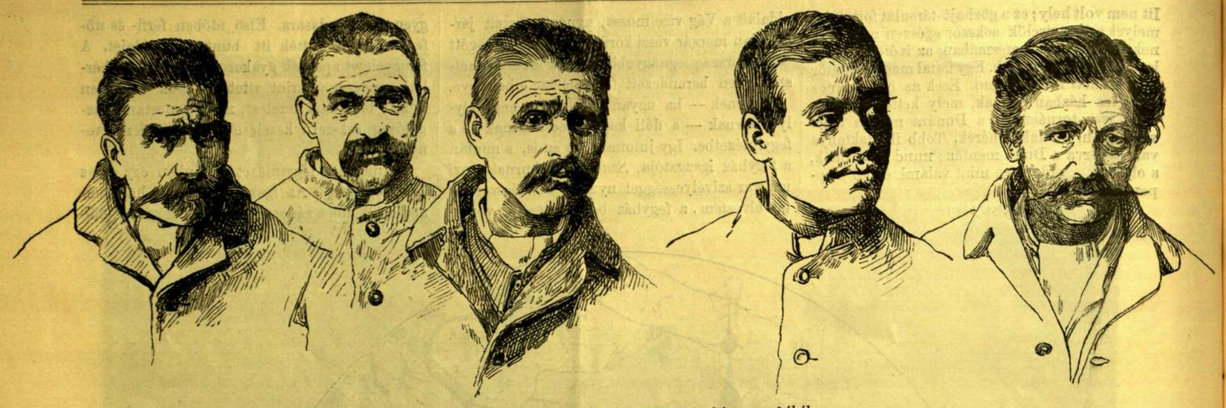

«Javithatatlanok.» A lipótvári fegyenczek arczkép-csarnokából.

föl e virágzó darab földön, mert azok is zöld folyondárokkal vannak elboritva. Csak a kápolna * emelkedik ki szépen egy pázsitos szabad téren — no meg a háttérben a vörös cserépfödelü fegyházi épületek.

Eddig még nem tudjuk, hogy fegyenczek közt vagyunk. Szabadon, felügyelet nélkül dolgozó emberekkel találkoztam, egyforma csinvat-ruhájukban nem tünnek fel annyira, mert kalap fedi fejüket.

Lipótváron a fegyencz-forgalom túlhaladja évenként az ezret. Látogatásom idejében az állomány 716 före rugott. Rendszerint a 3—15 évre elitéltek küldetnek ide, azonban van köztük husz évre elitélt is. Van az intézetben 70 magánzárka, 10 fegyelmi zárka, 20 munkaterem. Az állandó foglalkozásuak közül 40 fegyencz a kötélveréssel, 30 butorkészitéssel, 30 közönséges asztalos-munkával, 30 czipész-munkával, 70 szövő munkával, 40 kötszövészetnél, 28 az ernyőnyél-gyártásnál, 20—20 bádogos-, kovács-, lakatos-műhelyekben, ugyanannyi az esztergályos- bognár-, kádárműhelyben, végre pedig házi dolgokkal, u. m. a köztisztaság fentartásával, kertészettel, stb. 120 fegyencz van elfoglalva.

A fegyházi rend példásnak mondható. Bár a magánzárkák nem elégségesek a szabályrendelet szigoru keresztülvitelére, — minden fegyencznek egy évet kellene tölteni magánzárkában, — azonban a helyi viszonyokhoz képest 2—3 hó is elégségesnek mutatkozik.

A fegyenczek *erkölcsi* és *fizikai* szempontból osztályoztatnak. Ez osztályozás az alosztályozással együtt vitetik keresztül. Mint az erkölcsi világban az érdemszalagot, ugy viselik a fegyenczek az osztályozás különböző jelvényét zubbonyaikon. Az *először bünösök*, miután kor szerint (24 éven alól és azon felül) elkülönittettek, midőn a magánzárkából a közösbe kikerülnek, három osztályba soroltatnak: próbaközepén (zöld szalaggal), jóviseletüekre (vörös szalaggal), kitünő viseletüekre (fehér szalaggal). A *visszaesőknél* csak két osztály lehetséges: kevésbbé veszélyesek és a törődöttség bizonyos jelét mutatók (kék szalaggal) és merőben javithatatlanok és veszélyesek (fekete szalaggal).

Tapasztalat szerint az először bünösök 50%-a erkölcsileg rossz; ezekre nézve a fegyház a szó szoros értelmében vett nevelő-intézet. Huszonhét százaléka az először büntetett egyéneknek ismét visszakerül a börtönbe, de ha tekintetbe veszszük azt, hogy ezen számarány tiz százaléka részben a közönség kiméletlensége, részben a megélhetés nehézségeinek rovására esik: a fegyházi nevelés és a büntetés hatálya igen kielégitőnek mondható.

A munka 6 órakor reggel kezdődik és tart $11\frac{1}{2}$ óráig. Ebéd után ismét 1 órakor folytatják a munkát, mely $7\frac{1}{2}$ órakor ér véget, közben egy óra sétára, egy óra erkölcsi oktatásra és három óra tanitásra fordittatik. Minden évben egyszer vizsgáznak a fegyenczek és ezután egy havi szünidőt élveznek. A munkaviszonyok tekintetében három osztály van felállitva: a bejövők és fegyelmileg büntetettek; kik már elsajátitottak némi képességet, de csak segitséggel dolgozhatnak; s végre, és ezek az első osztályhoz tartoznak: az önálló munkások.

Első utunk a magánzárkákhoz vezetett. Egy terjedelmes trapez-alaku épületben, mely felülről nyeri a világitást, 70 magánzárka az u. n. csillagrendszer szerint oly módon van elhelyezve, hogy a beépitett udvar közepéről egy őr valamennyit mindig szemmel tarthatja. A folyosókon szőnyeg van végigvonva, ugy, hogy az őr, vagy a felügyelettel megbizott egyén minden zaj nélkül megfigyelheti az egyes zárka belsejét, azon az erős tölgyfa-ajtón fürt kis lyukon keresztül nézve áttekinthető a zárka, a nélkül, hogy annak lakója csak sejtené is, hogy megfigyelés alatt van. Rendkivüli tisztaság, és a közegészség kivánalmait pedánsan szem előtt tartó berendezés jellemzik ez épületet. A zárka $3\frac{2}{3}$ köbméter légür tartalmu, világos, kivülről töltő kályhával, s föld alatti ventillátorral van ellátva. A zárkában van egy összerakható vaságy, mely egyszersmind ülőhely is. A nehéz tölgyfa-ajtóba vágott és kivülről nyitható ajtócskán az ételt adják a fegyenczek, kivel az igazgatón és lelkészen kivül senki sem érintkezhetik.

Sorra figyeltem a zárkák lakóit, de csakis egyhez nyitottunk be. Érdekes egyén, a hetvenes évek elején politikai szerepet játszott s merészségével törbe ejtett sok előkelő állásu embert, mig végre egészen elzüllött és vagy két év előtt váltóhamisitások és csalások miatt egy felsővidéki törvényszék több évi fegyházra itélte. Merész és agyafurt gonoszságát azonban a fegyházban is érvényesiteni akarta. Az igazgató humánus bánásmódját azzal hálálta meg, hogy a szigoru fegyházi rend ellen izgatta az «intelligens» elemet, követelő lett és végre az igazgató, ki a fegyházban semmiféle «arisztokráciát» meg nem tür, ugy bánt vele, mint megérdemelte: fegyelmileg magánzárkába tétette.

Fegyenczünk összetett kézzel kérte az igazgatót, bocsátana meg neki, és ez tett is neki igéretet — de csak a teljes megbánás esetére. Reám nézve felette kinos volt e jelenet és nem voltam képes, — pedig előre föltettem magamban, — e fegyenczczel beszélgetésbe elegyedni. A magánzárka Lipótváron sem téveszti el hatását; bár az elitéltre nézve, tekintve bünös cselekedetének kisebb beszámitásu voltát, kevésbbé borzasztó, mint Illaván, mégis ugyanazon jelenségek mutatkoznak a teljesen magára hagyott fegyencznél, mint a minőket ott észleltem. Félelem, mely egész a megrettenésig fokozódik, csüggedtség, megadás — másrészről vad düh, kétségbeesett erőlködés a helyzetből menekülhetni, mogorva elmélkedés: a kedélyélet mind eme jelenségei láthatók a fegyenczeken.

A közös hálótermeket néztük meg ezután. Nyolcz folyosóra nyilnak a termek. Négy-négy egy felügyelőgondjára van bizva. Mindenütt rend és tisztaság ötlik szembe. Minden osztályban egy «kérelemláda» függ, ebbe dobhatja a fegyencz irásba foglalt kivánalmát.

A munkatermekben élénk élet tárul elénk. A szabók és czipészek osztályában varrógépek zakatolása, a takácsok osztályában 47 szövőszék mozgása üti meg a fület. Ez utóbbi helyen évenkint több mint 100,000 méter csinvat készül, melyből az egész ország fegyőri személyzete számára a nyári egyenruha bőven kitelik. A szabómühelyekben a külföld számára dolgoznak a fegyenczek, egy bécsi czég maga ellátja a fegyenczek felét munkával, mig a czipészmühelyben egy németországi vállalkozó számlájára dolgoznak.

Meglepő szép munka készül a butormühelyben. A bécsi városház teljes berendezése innen került ki, divatos ó-német stylü butorok folyton munka alatt vannak.

Van a fegyintézetnek speciális iparága is: az ernyőbot-gyártás. Divathölgyeink alig sejtik, hogy az elegáns és párisi divatu ernyők nyelei a lipótvári fegyintézet rabjaitól származnak. A nyers nádbotokat egyenesen Hongkongból szerz be az igazgató. A kötszövészeti mühelyből szebbnél szebb harisnyák kerülnek ki.

Megnéztük még a kötélverő-mühelyt, mely az intézet északi részében van berendezve. E szótalan munka még leginkább egyezik a rabsággal. A gépházban, kovács-, és lakatosmühelyekben vigan perdül a kalapács, üteme csak oly felviditó, mint akármely falusi kovács mühelyében. Az élelmezési osztály tisztasága például szolgálhatna sok elsőrendü szálloda-tulajdonosnak.

Megnéztük a templomokat, a kórházat, az iskolákat, megtekintettem a tanulók rajzait, irásbeli gyakorlatait és elbámultam azon, hogy az emberiség salakjából rekrutált egyének, aránylag rövid idő alatt, mily haladást tudnak tanusitani.

Az ujonan épült munka-pavillon, melyet a fegyenczek épitettek, tökéletesen megfelel a modern egészségügyi követelményeknek.

Van a lipótvári fegyházban is elég rakonczátlan egyén, kik ellenében az igazgató a legszigorubb rendszabályokhoz kénytelen folyamodni. Ezek az u. n. kazamatákban vannak elzárva. Iszonyu, velőtrázó sikoltozás tölté el a földalatti börtönt, midőn az őr felnyitá a nehéz vasajtót, mely a borzasztó helyhez vezet. A rabok nekirontottak a czellák ajtóinak, nehéz vaslánczuk csörgetése közben kérték a kegyelmet. Ezek a fegyház legveszedelmesebb elemei. A rend és fegyelem, mely az aránylag csekély őrszemélyzet mellett csakis a tekintély által tartható fenn, ez elemek által veszélyeztetve lenne.

«Oh! Ismerek már Istent!» sohajtott egy láthatlan rab. Az igazgató elmondá nekem, hogy az, a ki e szavakat kiejté, még csak tegnap is, midőn engedetlensége miatt megfedte és Isten szent nevét előtte emlité vad daczczal kiáltotta: «Mit nekem Isten! nem ismerek Istent».

De el ez iszonyatos helyről, mely egyszersmind vándorutunk végét jelenti. Ismét Isten szabad ege alatt állok, és látom mily félelemmel, de egyszersmind bizodalommal tekint a bünös és bünhődő sereg azon férfiura, ki anyagilag nem szorulva bár e hivatalra, hazafias és emberi kötelesség érzetében vállalta azt magára és lelkiismeretesen, szigoru igazságszeretettel és valódi humanizmussal tölti be.

Esteledik. A fegyenczek csapatonként vonulnak a hálótermekbe. De ime, ökörvonta szekerek térnek be a kapun, rajta fehér szalagos fegyenczek. Ezek a szántóföldekről jönnek, hol egész napon át dolgoztak. Fáradság nem, de igen is a megelégedettség sugára látszik arczukon. Lipótváron már behozták az üdvös közvetitő rendszert. A jó viseletü fegyenczek s kiknek szabadulása már közel áll — mintegy negyvenen — mivelik azt a kis 80 holdas gazdaságot, mely az intézethez tartozik és annak szükségleteit részben fedezi. A büntetés utolsó szakában, midőn a fegyencz valamely kézimunkát már elsajátitott, felette jótékony hatással van rá a szabad munkálkodás. Rajonganak érte a fegyenczek és még visszaeső bünösöknél is kitünő eredménynyel vált be ez a rendszer. E mellett ezen kis gazdaság 3000 frt tiszta jövedelmet hajtott a mult évben, és a fegyenczeknek is jutott naponta 20—20 krajczár, mely szépen összegyüjtve szabadulásakor kezeihez szolgáltatik és egyelőre, mig ügyeit rendezi és munkát kap, megója őt ugy a nyomortól, mint a kisértéstől. Különben már egyébként is minden fegyencz munka-értékének bizonyos hányada felett szabadulásakor maga rendelkezhetik.

Még egy érdekes dolgot mutatott *Szabó* ur, mielőtt az intézetből távoztam: a fegyenczek arczkép-csarnokát. A gyüjtemény legérdekesebb példányaiból néhányat mutatványképen átengedett a «Vasárnapi Ujság» számára. Rablók és betörő tolvajok ezek, többször voltak már büntetve és a «javithatatlanok» osztályába tartoznak. Ezek a börtönök örökös lakói, kiket el kell különiteni a még nem annyira romlott elemtől. Büntetésük ideje alatt is folyton azon jár az eszük, hogy szabadulásuk után mily módon viszik keresztül bünös terveiket. A társadalom halottjai, kikre nem szabad ezentul számitani.

Kempner Miklós.

* A lipótvári kápolna itt közölt rajzának érdekességét növeli az a körülmény, hogy az előtérben a fegyintézet derék igazgatójának jól talált alakja látható, mig balra tőle egy látogató áll. — *Szerk.*

SÁNDOR MÁTYÁS

VERNE GYULA REGÉNYE.

FRANCZIÁBÓL FORDITOTTA HUSZÁR IMRE.

Egyedül jogositott magyar kiadás. **ELSŐ RÉSZ.** Tizenötödik folytatás.

VI. A pizinói vártorony.

A folyosón az őr valami neszt hallott, társait előhivta és öten vagy hatan berohantak a börtönbe. A két fogoly távollétét azonnal észrevették. Az ablak állapota mutatta, hogy csak ezen a nyiláson át menekülhettek. Ekkor hajolt ki Zathmár László az ablakon és kiáltott le nekik, mielőtt megakadályozhatták volna.

— A szerencsétlen! — kiáltá Báthory István. — Elhagyjuk öt... Mátyás!... elhagyjuk öt?

Egy második puskalövés is eldördült s ezuttal összevegyült a mennydörgés robajával.

— Az isten legyen neki irgalmas! — viszonzá Sándor gróf. — De nekünk menekülnünk kell, ha mindjárt csak azért is, hogy megboszuljuk!... Jer, István, jer!...

Épen ideje volt. A kerek torony alsóbb emeletein levő ablakok is kinyiltak. Ujabb puskalövések dördültek el. Nagy lárma is hallatszott. Hátha az őrök megkerülik a párkányt, a mely a torony alját körülveszi és elvágják a szökevények menekülési utját? Hátha a torony másik oldaláról kilőtt golyók érhetnék őket?

— Jer! — mondá Sándor gróf utolszor.

És lebocsátkozott a vezetéken, a melyet Báthory István is azonnal megfogott.

Ekkor mindketten észrevették, hogy a vezeték az üres térben lebegett a párkány alatt. Nem volt itt többé nyugvópont vagy vaskapocs, a melyen kipihenhettek vagy lélegzetet vehettek volna. Mindketten tehetetlen játékszerei voltak a kezeiket felhasogató vezeték lebegő ingásainak. Összeszoritott térdekkel bocsátkoztak le, visszatartóztathatlanul, mialatt a golyók a füleik körül sivitottak.

Egy egész perczig, nyolczvan lábnyi hosszuságban siklottak le igy, azt kérdezvén magukban, vajjon feneketlen-e ez a mélység, a melybe alá sülyedtek. Már is hallatszott alattuk a sebesen tovarohanó szilaj viz zugása. Ekkor megértették, hogy a sodrony végének valamely hegyi patakba kell lenyulni. De mit tegyenek? Ha fel is akartak volna mászni a vezetéken, vissza a kőpárkányra, a kerek torony tövében, nem lett volna hozzá erejük. Aztán hacsak a halálnemek közt lehetett válogatni, mégis többet ért az, a mely ott lenn a mélységben várt rájuk.

E pillanatban borzasztó csattanás dördült el vakító villámfény közepette. Noha a villám nem érte egyenesen a villámhárító rudját a kerek torony tetején, mégis oly nagy volt a villamos áramlat feszülése, hogy a vezeték egyszerre izzóvá lett tőle, mint a platina-sodrony, mikor a villamos áramlatot átbocsátják rajta.

Báthory István fájdalmában felkiáltott és elbocsátotta a vezeteket.

Sándor Mátyás látta, a mint közvetlenül mellette lezuhant, szétterjesztett karokkal.

Ő is kénytelen volt elbocsátani a vezetéket, a mely a kezét égette és több mint negyven lábnyi magasságból lebukott a rohamos vizü Foiba patakba, az ismeretlen bucói mélység fenekén.

VII. A Foiba vize.

Körülbelül esti tizenegy óra volt. A viharos fellegek kezdtek heves záport ontani. Az eső közé roppant nagyságu jégszemek is vegyültek, a melyek a Foiba vizeit korbácsolták és a szomszéd sziklákon pattogtak. A kerek torony ablakaiból nem löttek többé. Mire való lett volna a golyókat a szökevényekre vesztegetni? A Foiba csak holttesteket adott vissza, ha átalában visszaadott valamit.

Alig merült alá Sándor gróf a vizbe, midőn ellenállhatatlanul tovaragadtatni érzé magát a bucói barlangon keresztül. Nehány pillanat alatt a legvakitóbb világosságból, a melylyel a villamosság a mélység fenekét elárasztá, a legteljesebb sötétségbe jutott. A vizek zugása helyettesitette itt a mennydörgés robaját. A hozzáférhetlen üregbe nem hatolhatott be a külvilág zaja és világossága.

— Segitség!...

E kiáltás hallatszott. Báthory István hangja volt. A viz hidegsége eszméletre térité; de nem birta magát fentartani a viz felszinén és odaveszett volna, ha egy erős kar meg nem ragadja abban a pillanatban, midőn már csaknem alá merült.

— Itt vagyok... István!... Semmitől se félj.

Sándor gróf egyik kezével fölemelte társát, a másikkal uszott.

A helyzet rendkivül válságos volt. Báthory István alig mozgathatta tagjait, a melyeket a villamos áramlat félig megbénitott. A hideg vizben jelentékenyen enyhült ugyan az égési sebek által okozott fájdalma, de bénult állapotában képtelen volt a kezeit használni. Sándor gróf egy pillanatra se bocsáthatta el, különben menthetlenül alámerült volna, pedig neki magának is elég dolga volt azzal, hogy a saját életét megóvja.

Teljes bizonytalanságban volt a felől is, hogy mily irányban folyik ez a viz, a tartomány melyik részét hasitja át, melyik folyamba, vagy melyik tengerbe szakad. Sándor Mátyás helyzete még azon esetben se lett volna kevésbbé kétségbeejtő, ha tudta volna, hogy ez a viz a Foiba, miután senki se tudja, hova ömlenek rohamos vizei. Bedugaszolt üres palaczkok, melyeket a barlang bejáratánál dobtak bele, soha se kerültek meg az isztriai félsziget egyetlen folyójában sem, talán azért, mert a sötét üregben darabokra törtek, vagy talán azért, mert a tovarohanó viztömeg magával ragadta a föld kérgének valamely ismeretlen örvényébe.

A menekülők rendkivüli sebességgel sodortattak tova, a mi némileg megkönnyitette a felszinen maradásukat. Báthory István nem birt többé állapotának öntudatával. Olyan volt, Sándor gróf kezei közt, mint egy élettelen test. A gróf két ember helyett küzdött, de érezte, hogy közel van a kimerüléshez. Azon veszélyhez, hogy valamely sziklasarokhoz, a barlang falához vagy a boltozatról alányuló cseppkövekhez ütődhetik, még egy nagyobb veszély is járult: belesodortathatott azon viztölcsérek egyikébe, a melyek számos örvényt képeztek ott, a hol a sziklafal hirtelen elöszögelése megtörte és megváltoztatta a viz sodrának rendes irányát. Sándor Mátyás huszszor is érezte magát társával együtt megkapatva azon hig szipolyok egyike által, a melyek oly ellenállhatlan vonzó erőt gyakorolnak, mint a Maëlstrom.

Fél óra mult el igy; a halál valószinü volt minden perczben, minden másodperczben. Sándor Mátyás emberfeletti erélye még nem csüggedt. Egészben véve, még szerencsés körülmény volt, hogy társa elvesztette az eszméletét. Ha az önfentartás ösztöne felébred benne, szükségképen vergődött volna. S ez esetben kénytelen lenne vele küzdeni, hogy tehetetlenségre kárhoztassa. Ekkor pedig Sándor grófra nézve nem maradt volna egyéb választás, mint őt a sorsára bizni, vagy vele együtt elveszni.

Mindazonáltal e helyzet nem tarthatott soká. Sándor Mátyás ereje érezhetőleg kezdett kimerülni. Voltak perczek, midőn az ő feje merült alá, mialatt Báthory István fejét a viz felszine fölé emelte. A lélegzete hirtelen elakadt. Lihegett, fuldokolt, küzdenie kellett a megfulás ellen. Söt több izben kénytelen volt el is bocsátani a társát, a kinek a feje azonnal alámerült, de mindenkor sikerült öt ismét megragadnia a viz sodrának közepette, a mely a csatorna egyes szükebb pontjain hatalmasan felduzzadva, borzasztó robajjal rohant tova.

Nem sokára Sándor Mátyás veszve érezte magát. Báthory István teste végkép kisiklott a kezei közül. Egy végső erőfeszitéssel igyekezett megragadni... Nem találta többé s ő maga is alámerült a viz alsóbb rétegeibe.

Egyszerre egy erős ütődés megsebezte a vállát. Ösztönszerüleg kinyujtá a kezét. Midőn ujjai ismét összecsukódtak, egy csomó fagyökeret fogtak meg, a mely a vizben lóggott.

E gyökerek egy fatörzs gyökérszálai voltak, a melyet a rohanó hegyi patak magával ragadott. Sándor Mátyás erősen belekapaszkodott és ismét felkerült a Foiba felszinére. Aztán, mialatt egyik kezével a gyökércsomóba fogódzott, a másikkal a társát kereste.

A legközelebbi pillanatban megragadta Báthory Istvánt a karjánál fogva és nagy erőfeszitéssel fölemelte a fatörzsre, a melyen maga is helyet foglalt. Most mind a ketten egy pillanatra túl voltak az alámerülés veszélyén, de sorsuk e fatörzshez volt kötve és egyszerüen a Buco sziklás vizmedrének szeszélyeitől függött.

Sándor gróf egy pillanatra elvesztette volt az eszméletét. Most legelső gondja volt meggyőződni a felől, vajjon Báthory István nem csuszhatik-e le a fatörzsről. Ezenkivül elővigyázatból mögötte helyezkedett el, hogy szükség esetén fentarthassa. Aztán előre tekintett. Azon esetre, ha a barlangba valamely világsugár behatolna, képes lenne azt észrevenni és megfigyelni a viz áll a-

PIZINO, S A FOIBA PATAK A MÉLYSÉGBEN.

MEGRAGADTA BÁTHORY ISTVÁNT A KARJÁNÁL FOGVA.

potát az üreg torkolatánál. De semmi se mutatott arra, hogy közel járnának e vég nélküli csatorna kijárásához.

Mindazonáltal a menekvők helyzete némileg javult. A fatörzs mintegy tiz lábnyi hosszu lehetett és gyökerei, melyek lenyultak a vizbe, nem engedték, hogy hirtelen megfordulhasson. Ha csak erős ütődések nem érik, szilárdsága biztositottnak látszott, daczára a folyékony tömeg egyenetlen szinvonalának. Gyorsasága a rohanó hegyipatakéval egyenlő levén, legalább tizenkét kilométernyire volt tehető óránkint.

Sándor Mátyás visszanyerte egész hidegvérüségét. Igyekezett eszméletre hozni barátját, kinek feje a térdein nyugodott. Meggyőződött róla, hogy a szive még dobog, de hogy csak nagy nehezen tud lélegzeni. A szája fölé hajolt és levegőt fújt a tüdejébe. Talán a legelső fuladási rohamok még nem okoztak szervezetében helyrehozhatlan károkat.

Báthory István csakugyan nemsokára megmozdult. Ajkai erősebb lélegzetvételre nyiltak. Végre nehány szót hebegett:

— Nőm! ... Fiam! ... Mátyás!

Egész élete e szókba volt foglalva.

— István, hallod a szavamat ... hallod? — kérdé Sándor gróf, a ki kénytelen volt lármázni a hegyi folyó zugása közepette, mely a Buco boltozatait betöltötte.

— Igen ... igen! ... hallom! Beszélj! ... beszélj ... Kezedet a kezembe!

— István, többé nem fenyeget bennünket közvetlen veszély, — felelé Sándor gróf. — Egy fatörzsön uszunk ... Hova? ... Azt nem tudnám megmondani, de ez legalább nem fog bennünket elhagyni.

— Mátyás, és a vártorony?

— Attól már messze vagyunk! Azt kell hinniök, hogy e mélység vizeiben elvesztünk és eszükbe se juthat minket itt üldözni. Bárhova, akár folyamba, akár tengerbe szakadjon a hegyi patak, oda fogunk érni és oda fogunk érni élve. Ne hagyjon el a bátorságod, István! Örködöm feletted! Pihenj még, hogy visszanyerhesd erődet, a melyre rövid idő mulva szükséged lesz. Néhány óra mulva mentve leszünk! Szabadok leszünk! — És László? — suttogá Báthory István.

Sándor Mátyás nem felelt. Mit felelhetett volna? Zathmár László menekvését kétségkivül lehetetlenné tették, miután társaira lekiáltott a börtön ablakából, most bizonynyal szigoru őrizet alatt van és barátai semmit se tehetnek érte.

E közben Báthory István ismét hátrahajtotta a fejét. Nem volt elég fizikai ereje, legyőzni aléltságát. De Sándor Mátyás örködött felette és készen volt mindenre, még arra is, hogy elhagyja a fatörzset, ha azon akadályok egyikébe ütköznek, a melyeket e sürü sötétség közepette lehetetlen lett volna kikerülni.

(Folyt. köv.)

EGYVELEG.

* **Pasteur és a veszettség.** Pasteurnek a veszettség gyógyitására tett kisérletei a tudományos világban nagy feltünést okoznak s erős a hit, hogy Pasteur csakugyan feltalálta a borzasztó betegség gyógyitási módját. A kiket eddig beoltott, azok közül senkin ki nem tört a betegség a rendes időre. Csak annak megbizonyosodását várják, ha a beoltás nem csupán késlelteti-e a szörnyü bajt. De azt hiszik, hogy a gyógyulás teljes. Pasteurhoz csaknem naponkint visznek veszett ebek által megmart szerencsétleneket. Ujabban két gyermek Roubaixból került haza szülőihöz, miután tiz napot töltöttek Pasteur laboratoriumában. A gyermekek alig győzték eléggé magasztalni mindazt, a mit láttak és tapasztaltak és a kiváló tudósnak valódi emberbaráti és leereszkedő nyájasságát. Pasteur egy másik betegének, Héléne Bourgoisnak borzasztó marási sebe van a homlokán; fejét még mindig bekötözve hordja. Sebét több izben kiégették és csak most kezd hegedni. A fiatal Malfaixnak testét számtalan apró seb boritja; ezek a sebek az eddig nyolcz izben ismételt beoltásokból erednek. Ennek a felgyógyulása is, daczára annak, hogy a beteget nyolcz nappal a marás után vitték Pasteurhez, bizonyos. Pasteur táviratot intézett a roubaixi mairehez, melyben a szerencsés eredményről értesitette őt. A kis gyermekek hetenkint egyszer fogják Pasteurt állapotukról értesiteni.

* **Luther házát** negyven évig tartott restauráczió után ma már teljesen átalakitották s jelenleg a ház oszlopcsarnok által függ össze az egyetemi épületekkel s a körülötte levő teleken nyilvános kertet készitettek.

* **Az Eufrates folyó,** mely egykor oly hatalmas volt, most már kiszáradni kezd. Babylon romjai mellett a folyó annyira szétágazott néhány év óta, hogy inkább mocsárok halmaza, hol gőzhajó nem járhat, és csak egy kis csatorna van, melyen a benszülöttek csolnakaikkal közlekedhetnek. Most e csatorna is mindinkább apad és ha valami szabályozás nem történik, a mire egyhamar gondolni sem lehet, a hires folyó csakhamar «homokba fut» s a partjain levő városok elpusztulnak.

* **Bancroft,** az Egyesült-államok hires történetirója, bár 85-ik életévét is betöltötte, igen szorgalmas munkás. Minden reggel öt órakor kel fel s egész déli ½2-ig folyvást dolgozik nagy művén, csak 8 órakor szakit néhány perczet reggelizésre.

* **A gyüszü történetét** egész a 12-ik századig fel lehet vinni. A wiesbadeni könyvtár egy régi kéziratában, Hildegard szent iratainban fordul elő először a gyüszü német neve: «vingerhuth». Nevezetes, hogy régi sirokban gyüszüt nem találtak.

* **A vadászok védszentjének,** Hubertnek nevenapját Franczia-ország és Belgium néhány városában még ősi szokás szerint ünneplik meg. A kutyafalkát a czinteremben gyüjtik össze s egyet, a legkitünőbbet, a tulajdonos családjának czimerével feldiszitve, ünnepélyesen bevezetnek a templomba, hol a pap megáldja. A mise végével kürtökkel jelt adnak s azonnal vadászni mennek.

* **Száz éves szamár** mult ki nem rég Cromatry nevü angol községben. E vén állat egészen hiteles adatok szerint már 1779 óta volt a Ross-család birtokában, korát abban az időben, midőn ide került, nem ismerték.

ALBRECHT, BRAUNSCHWEIG UJ REGENSHERCZEGE.

A német birodalomban fontos trónöröklési kérdés nyert közelebb megoldást. A német birodalmi kormány és Braunschweig herczegség

kormányzó tanácsa között ugyanis hosszabb idő óta folytak tárgyalások a braunschweigi trón betöltése iránt, melyek végre abban a megállapodásban nyertek megoldást, hogy a braunschweigi országgyülés regens-herczegül Albrecht poroszkirályi herczeget, kit a birodalmi kormány ajánlatára a braunschweigi kormány kijelölt, elfogadta s folyó évi október hó 21-én meg is választotta.

Ezzel el lőn döntve egy kérdés, mely nem csupán az érdekelt herczegségre, de az egész német birodalomra is nagy fontosságu vala s huzamos ideig tartotta izgatottságban a kedélyeket.

A legrégibb Welf királyi szék, Oroszlán Henrik széke, melyet a mostani legközelebbi jogutód, a cumberlandi herczeg, alkut ismerni nem akaró hajthatatlanságával eljátszott, most a Hohenzollern-ház azon tagjával lőn betöltve, kit Braunschweig lakossága Vilmos uralkodó herczeg halála óta mindig regensének ohajtott.

Albrecht porosz királyi herczeg egyetlen fia 1872-ben elhunyt hasonnevü atyjának, Vilmos császár harmadik fivérének s a szintén elhunyt Marianna németalföldi herczegnőnek. 1837-ben május 8-án született, hatalmas, imponáló alak, ki a német hadsereg legszálasabb tisztjei közé tartozik. Nejével, Mária herczegnővel, Ernő szász-altenburgi herczeg leányával, 1873 tavaszán kelt egybe. Házasságukból három fiu gyermek — Frigyes Henrik, Joachim Albrecht és Frigyes Vilmos — származott. A herczeg dúsgazdag anyjáról maradt öröke után Poroszország egyik legnagyobb földbirtokosa, s családjával mindig nagyszerü várpalotáiban szeretett tartózkodni — a száz fényes terméről és tiz tornyáról hires Kamenzben és a nem kevésbbé pompás Seilenbergben, — mikor katonai hivatása nem köté le Hannoverában.

Korán, 1847-ben lépett a katonai pályára ép pedig a porosz lovas-testőrségbe. 1864-ben Frigyes Károly főhadiszállásán volt Schleswig-Holsteinban, 1866-ban ott harczolt Szkalicz, Schweinschädel és Königgrätz mellett s a német-franczia háboru idején már egy lovas testőr-dandár parancsnoka volt. Különösen a gravelottei és szedáni ütközetben tüntette ki magát. A béke helyreálltával a Hannoverában állomásozó XX-ik hadosztály, majd az ugyanitteni X-ik hadtest parancsnoka lett.

Katonai teendőin kivül örömest foglalkozott a szépmüvészetekkel is, ugy hogy e tekintetben kiváló szakértőnek mondják s tudva van felőle, hogy például a zene terén önálló alkotásai is vannak.

Kamenzi várában keresték föl október 24-én a braunschweigi követek, hogy herczegségük regensségét neki fölajánlják. Elfogadta az ajánlatot s nov. 2-án bevonult Braunschweigba, hol a regens-széket nagy ünnepélyességek között elfoglalta.

Mint emlitők, ezzel egy magánjogilag nem kevésbbé, mint közjogilag bonyolult kérdés nyert — legalább tényleg — befejezést. Cumberland herczeg, a közvetlen trónörökös, valamint Cambridge herczeg, ki mint a hannoverai királyi család agnátusa, szintén igényt formált a braunschweigi trónra, igényeikkel főkép politikai okokból lőnek visszautasitva, ellenkezvén a birodalom érdekeivel, hogy Braunschweig a birodalmi egység ellen törő Welf politikának engedélyezett fészke legyen. Ezért tevé Poroszország a német szövetségi tanácsban május 18-án Cumberland herczegnek a német fejedelmekhez és szabad városokhoz intézett jogigényeivel szemben azt az inditványt, mondanák ki a szövetségi kormányok, hogy «Cumberland herczeg kormánya Braunschweigban a birodalom belső békéjével és biztonságával össze nem egyeztethető».

Ez inditvány ebben a szövegezésben nem fogadtatott el. A szövetségi tanács többsége nem vonta kétségbe Cumberland herczegnek a braunschweigi trónhoz való legitim jogát, sőt elvben ezt még a braunschweigi országgyülés is elismerte; de kijelenté, hogy e jog, tekintve a herczeg és Poroszország között fennálló, hogy ugy mondjuk, hadi állapotot, egyelőre nem valósitható. Ezzel ki lőn mondva Cumberland herczeg tényleges kirekesztése a trónöröklésből.

Viszont Cambridge herczeg azzal a föntartással kivánta érvényesiteni a regensségre való igényét, hogy miután ő angol tábornok, a herczegség kormányzatát Angliából kivánja vezetni. Ezt a braunschweigi kormány, mint az elfogalt jogi állásponttal s az ország hagyományaival ellenkezőt, nyomban visszautasitotta.

Politikai természetüek voltak tehát az okok, melyek Braunschweigot arra birták, hogy a kérdést Poroszországgal egyetértőleg oldja meg. Persze a trónkövetelők ezt nem fogják elismerni megoldásnak s mint Chambord gróf föntartó Franczia-ország királyi trónjára vonatkozó legitim jogait az orleánsi királyokkal, a Bonaparte-császárokkal és a köztársasággal szemben: azonképen föntarthatják Cumberland és Cambridge herczegek is a magokéit Braunschweigra nézve. De a mint Chambord grófot e föntartás föl nem segité IV. Henrik trónusára, ugy az angol herczegek is, legalább a dolgok mai helyzetében, legfölebb hivatalos szövegezésü okmányaikon lesznek Braunschweig regens herczegei.

A BOLGÁR FÖLDRŐL.

Midőn a szerb támadás Bulgária ellen megindult, s Milán király csapatai diadalmasan lépték át a határokat, különösen orosz és cseh lapok részéről hallottuk gyakran ugy tüntetni fel a szerb-bolgár háborut, mint testvérgyilkolást, melyben vérrokon népek törnek egymás ellen s szláv a szlávval kél birokra. Ez a felfogás mindenesetre téves, mert a bolgár tulajdonképen ép ugy nem szláv néptörzs, mint a hogy a magyar nem az, bár a viszonyaink alapos megismerésével nem sokat törődő külföld véleménye ilyennek hiszi. A bolgárok is Ázsiából, az Ural tájáról erednek s onnan lettek bele sodorva a népvándorlás nagy áramlatába. Mikor mai lakhelyökre beköltöztek, az Al-Duna partjait a Balkánig földmivelő és kevéssé harczias szláv törzs lakta, melynek a győzők idővel nyelvét és szokásait is elsajátitották, oly tény, a mi nem áll példa nélkül a történelemben, igy történt, hogy ma már a bolgárok ősi nyelvének nyomai sem maradtak fenn nehány tu

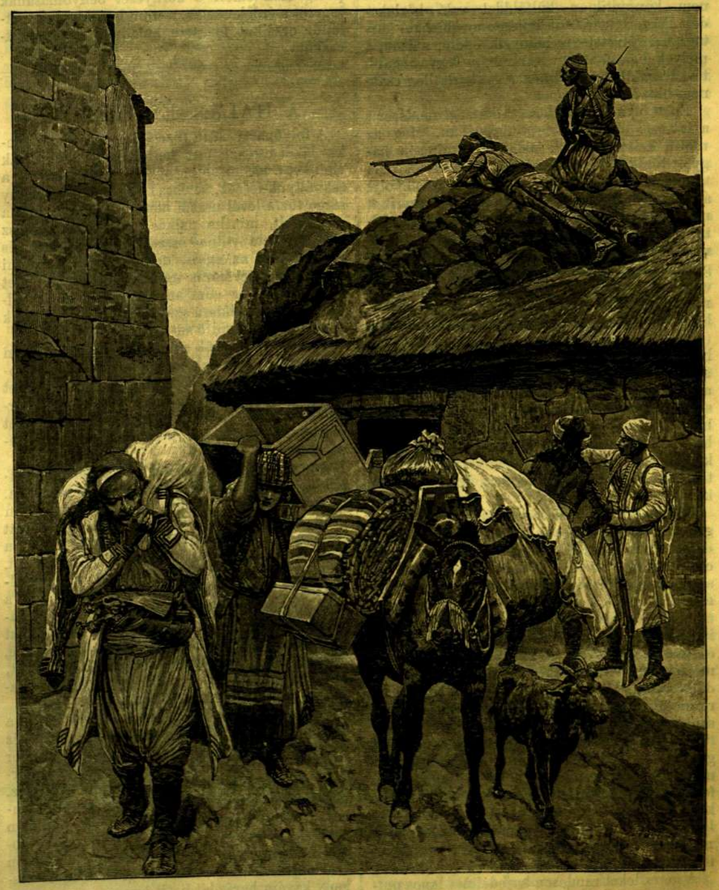

MENEKÜLŐ TÖRÖK CSALÁDOK KELET-RUMÉLIÁBAN.

EGY BOLGÁR PARASZTHÁZ BELSEJE.

lajdonnév kivételével. De azt tudjuk, hogy a bolgár nép harczi kalandozásaitól a szomszédos Byanczcnak sokat kellett rettegnie s nem egyszer ostromolták a Sismanidák és Asenidák hatalmas bolgár seregei a keletrómai székváros falait, melynek gyönge császárait adófizetésre kényszeritették, mig végre benső viszálkodásoktól meggyöngitve az ozmánok uralma alá kerültek.

Akármint vélekedjék is az ember Törökországról, azt lehetetlen eltagadni, hogy a török befolyás épen nem volt czivilizáló szellemü Bulgáriára. Még most is roppant területek feküsznek miveletlenül, sem szárazföldi, sem vizi utak nem könnyitik a külfölddel való közlekedést. Még Bulgáriának teljesen megbizható kartografiai fölvétele is hiányzik eddig, s azok, a melyek használatban vannak, a legvastagabb tévedésektől hemzsegnek s gyakorlatilag csaknem használhetetlenek

Épen olyan kezdetleges a községi rendszer s a lakosok életmódja is Bulgáriában. Még az utolsó keleti zavarok alkalmából üresen hagyott török házak, összelődözött mecsetek nem tartoznak a ritkaságok közé. A most lefolyt államcsiny ismét sok török lakost kényszeritett menekülésre, a kik, mint egyik képünk is feltünteti, seregestül hagyták oda ősi tűzhelyöket, nem sok jót várva a bolgár uraskodástól. Magok a bolgár falvak utczái girbe-görbék, a mi egyébiránt általános keleti jelleg, házai pedig roskadozók. Még a máskülönben világszerte különösebb gondozásban részesülő fogadókban (hane) sincs semmi kényelem, ételt, italt jót nehéz kapni, az alacsony padlós szobákba kitört ablakon keresztül fütyöl be a szél, s letaposott agyagföldre állitott pricscs pótolja az ágyat és széket. A járművek között a leggyakoribbak a bivalyfogatok, nyikorgó tengelyeikkel, melyekhez még tarkára festett török utazókocsik sorakoznak, melyekben azonban, mivel egészen zártak, sem állni, sem feküdni, sem ülni nem lehet kényelmesen.

Mindennél nyomoruságosabb azonban a szegény parasztok lakása, a minőt egyet képben is érdemesnek látunk bemutatni. Az ajtó rendesen csak kivülről, kezdetleges fareteszszel zárható el, s maga a ház közös lakhelyéül szolgál embernek és háziállatnak. A szegénységen kivül azonban a bolgárnak egy más, egészen elfogadható oka is van arra, hogy megoszsza lakását disznóival és marháival — az tudniillik, hogy megoltalmazza a félelmes cserkesz tolvajok éjjeli garázdálkodásai elől. A padlásról téli időben kukoriczacsomók csüngnek alá, melyek éléstárát szolgáltatják szegényes élelmeiknek.

Vannak vidékek, melyek szőllőben szerfölött gazdagok, s meg kell vallani, hogy ezeknek termései édességben még a spanyol szőllőket is felülmulják, igy különösen a Tirnova és Gabrovo közti vidéken, s a debeleczi fensikon. Kitünő bort adnának e szőllők, ha okszerüen lennének mivelve. De igy már a következő év nyárutóján is alig élvezhetők.

A gerezdeket rendesen terjedelmes lapos puttonyba vetik s ugy toporzékol benne kicsiny és nagy, mezitláb vagy piszkos bocskorokkal. Azután hordókba eresztik le, de ezeket sohasem füstölik ki, sőt néha van eset, hogy petroleumos hordókba is mustot töltenek. Szivesen szoktak néha husz-harmincz gerezdet ugy összekötni, hogy egynek látszodjék, s ezeket aztán kettőnként egy rud két végére akasztva viszik piaczra.

Igaztalanság volna föl nem emliteni, hogy itt-ott még is csinosabb s tisztább városkák is akadnak, a milyen például Drenovo, melynek fastylban épült több igazán bájos háza van. A bolgár nők és leányok festői tarka viselete pedig csak emeli a környezet benyomásának ingerét s érdekességét, a mint kezükben szünetlenül orsóikat forgatva haladnak végig az utczákon.

A HALAK ÉLETÉBŐL.

A folyóparti sürü füzes elcsendesedett; énekes lakói messze utra keltek, hogy biztositsák életüket a tél mostohasága ellen. Üresen áll a csanáltyuk-fészek, az éhes fiókok helyett nehány sárga füzfa-levél uszkál benne. A fészek körfala meglapult, mintha pajkos gyermekek gonosz keze nyomta volna össze. Még pár hét, és rommá lesz az egész, de még igy is hirdetni fogja a szeretet közös munkáját, a családi élet boldogságát, az édes anya önfeláldozó szeremét, melynek bucsu-szavát mintha hallanók a csipős szél süvöltő suttogásában.

Hiába várakozunk a fecskék fürdésére; a vizi billegtetőt is hiába keressük a sekélyes partokon; a szunyogok boszorkánytáncza is véget ért; csak a pókok szövik még a hálót, s a letarlott mezőn fel-felcsillámlik az ökörnyál, melyet szárnyaira emel a szél, hogy megusztassa a levegőben.

Az én kedves halacskáim is egymásután sietnek az iszapos partról a mélyebb mosásokba. Messze elkisérem vándor-utjokon; szememben örömsugár csillámlik fel, ha az utánok dobott morzsa-darabot bekapják, s közelebb jönnek a parthoz s viczkándozva várják a másik falatot.

Soha sem megyek üres kézzel a Hernád-partra; nyáron mindig van valami enni való a zsebemben, vagy egy fél zsemlye, vagy egy darabka kenyér; ezek elfogytával a kabóczákat fogdosom, s dobálom a csendesen folyó vizbe, etetvén az én kedves halaimat. A kicsikéket, azokat igen sajnálom, mert nem tudok oly parányit csipni a mit megehetnének.

A kis halacskák ezreit rendesen ott látjuk a folyópart sekélyes iszapos helyein, a hol a viz a legmelegebb. A parton megjelenésünkkor meg-megriadnak, de csakhamar ismét visszatérnek a kedves tanyára s folytatják virgoncz, mindennapi táncznak nevezhető viczkándozásukat. A fehér halacska egészen a viz felületén uszkál, a márnácska az iszap felett lomhásodik, mutogatja finom fehér hasát, majd egészen az iszapra fekszik és mint a giliszta, ő is keskeny káváju barázdát hasit benne.

A viz folyása e sekélyes helyeken alig észrevehetőleg csekély; felületén pókhálószerü szappanlehez hasonló szürke zsiradék-lepel látható, melynek képződését nézetem szerint az iszapban végbemenő növényi vegybomlást jelző, fel-felszálló kisebb-nagyobb buborékok idézik elő. Az ikrából kikelt legparányibb halacskák e zsiradék-lepel közt élősködnek; és hogy e föltevésem nem alap nélkül való, azt onnan következtetem, mert a halacskák, mihelyest kissé nagyobbacskák lettek, mélyebbre vonulnak a vizben, és ott ütik fel lakó tanyájukat, és ha olykor feljönnek is a felszinre, azt oly gyors mozdulatokban teszik, mintha csak azt akarnák megtudni, milyen ott fenn az élet, melegit-e a napsugár?

A mosolygó derült ég, a meleg napsugár a halak ezreit mind kicsalja a mélyből a folyómeder közepébe s annak széleire. Ott gomolyodnak, mint az emberek a vásáron, egyik nagyon siet, a másik, mintha alkudoznék, jobbrabalra mozog, ez itt ugrásra áll készen, az ott egy kis táncoló szunyogot kapott be, amott egy szép példány méltóságosan huzódik fölfelé, pára ellenben a fűzfa-bokor alá siet, mert egy ügyetlen bogár pottyant be a vizbe, egy locscsanás és a kis bogár nincs többé. Az ég beborultával azonban eme pezsgő élet is megszünik, mindegyik menekszik, s a mélyben összegyülve hallgatja a zivatar bömbölését, az ég dörgését, még a legéhesebbnek sincsen kedve lesbe állani. A legparányibb halacskák is a legsürübb fűzfa-bokrok alá rejtik magokat, mert nem illik akkor pajzánkodni, mikor a természet haragszik.

A jégképződés rendesen a partokon kezdődik, s huzódik befelé; két-három éjszakai erős fagy elegendő arra, hogy az egész viz felületét jégkéreg takarja el, mely, mennél tartósabb a hideg, annál jobban vastagodik lefelé, s végre a partokon egész fenékig fagy.

A kis halacskák, miután a sebesebb vizfolyással megbirkózni nem tudnak, még akkor is a partok szélein maradnak, midőn már felettük van a téli veszedelem. Rendesen csak akkor látják szerencsétlenségüket, mikor menekülésről többé szó sem lehet, jég közé fagynak, tavaszszal pedig, a jég megindulásával, összemorzsoltatnak. Kevés azok száma, melyek szerencsésen kikerülhették a nagy veszedelmet. Ennek folytán, bátran állithatom, hogy a tél szomoruan nagy pusztitást eszközöl a kis halacskák népes soraiban.

Augusztus hó második felében, valamint szeptember hó első napjaiban sajátságos jelenség szemlélhető a fehér halaknál. A ki első izben látja ezt a jelenséget, csodálkozni fog rajta, és méltán, mert a halak ugy tünnek fel, mintha magok után hurczolnák beleiket.

Ki valaha ikrás halat bonczolt, láthatta, hogy a tömérdek ikra mindkét oldalt teljesen eltakarja nem csak a belet, de magát a léghólyagot is. Alakja nagyon hasonlit a vetélőhöz, két végén tompa csucsban végződik, közepén ellenben kiszélesedik, itt a legtömöttebb; kiemelhetjük mindkét oldalról, a nélkül, hogy csak egy ikrácska is kimozdult volna eredeti helyzetéből.

Az ikrák közt a lehető legfinomabb reczés hálózattal találkozunk, melyhez minden egyes ikra oda van tapadva, csak akkor válik le onnan, ha már megérett. Az ikrák fejlődésével a reczés hálozat is láthatóbb alakot nyer, a mennyiben kissé megvastagodik. Eltávolodása csak akkor veszi kezdetét, midőn az ikra elhelyezése már megtörtént, és beletelik egy-két nap, mig egészen elmegy, de csak akkor nyer gyorsabb menetet, midőn 2—3 czentiméternyi hosszuságra már kint van a halból. Ekkor a hal, vagy azért, hogy gyakrabban érintkezik testével, vagy hogy hamarább szabaduljon meg tőle, sokkal gyorsabb mozgást végez. A második eset valószinübb, mert annyi tény, hogy a kifüggő ikratartó minden gyors mozdulattal, bárha igen csekély mérvben is, de mégis kijebb jön.

Egy ily halat három napig kisértem figyelemmel és azt tapasztaltam, hogy valahányszor megriasztottam, tiz közül hat esetben a viz folyásával szemközt keresett menedéket. Egy ily megriasztás alkalmával az ikratartó elment tőle, a mire mintegy megkönnyebbedetten elkezdett a többi halakkal kaczérkodni és minden további megriasztásra a viz folyásának irányában menekült.

Mindenki előtt ismeretes a halak életében

nyilvánuló ama körülmény, hogy midőn csendes nyugalmukban megzavarjuk, félénken szélednek szét előbbeni helyökre lassu tempóban, de akkor is csak azon esetben térnek vissza, ha mi vagy beljebb huzódtunk a rétre, vagy eltakart valamely fűzfa avagy bokor; de mihelyest csak egy lépést teszünk is a part felé: halacskáink már ismét a lehető leggyorsabban szétszélednek s az a legboldogabb, mely hamárabb éri el a mély bemosást.

A halak ez emlitett félénksége arra inditott, hogy különböző helyeken összehasonlitásokat eszközöljek, és csakhamar azon tapasztalatra jutottam, hogy a halak félénksége nem mindenütt egyenlő. Például az oly helyeken, a hol a folyóparton gyalog-ösvény vezet, vagy a hol hid van a folyó fölött: a halak rendesen szelidebbek, mint kinn a nagy szabadban, emberek által nem zavart helyeken. Ott ugyszólván majdnem minden félelem nélkül bevárják a nekik dobott morzsákat, uszkálnak egész barátságosan a hid alatt, a melyen állunk, pedig árnyékunkat a vizre veti a nap. Mig itt elegendő a lábunk által okozott földdobogás, hogy biztonságba helyezzék magukat.

Az elmult szép nyáron sok kellemes délutánt töltöttem a Hernád-parton abból a czélból, hogy megkisértsem, mennyire lehet a halakat az emberi közlekedéstől távol eső helyeken is megszeliditeni, és hogy könnyebben érhessek czélt, rendesen volt a zsebemben egy kis szeliditő, egy darabka kenyér vagy zsemlye.

A malom-árok és a Hernád eredeti medréből kiágazott kis mellék-meder összeszögelését választottam észleleteim szintereül. Óra hosszat kisérhettem figyelemmel mindennapi játékukat, a nélkül azonban, hogy meg kellett volna őket zavarnom. Két közép-vastagságu fűzfa-törzs s az ezek körül nőtt fűzfa-bokrok egészen elfedtek.

Kezdetben, midőn alig etettem a halakat 2—3 napon át, a vizbe dobott kenyérdarabkákon csak akkor lakmároztak, midőn jó távolra magával vitte a csendesen folyó viz; de mennél tovább etettem, annál jobban neki bátorodtak, mert aztán a közvetlen közelemből a vizbe dobott kenyérdarabkákat is magokhoz vették, és csak akkor ugrottak meg, midőn zsákmányukat már szájukban tartották.

A helyzet egészen megváltozott, midőn a bokrok mögé huzódtam és onnan dobáltam a vizbe a kis zsemlye-darabkákat. 8—10 darab is egyszerre ugrott a zsemlye felé, 3—4 méternyi területen a viz annyira megnépesedett, hogy én valóban bámultam, honnan jöttek ily gyorsan össze annyian? Kicsi, nagy egy gomolyban hemzsegett előttem, de nem kellett több, csak a bokorgaly erős megrázása, és az én kedves halacskáim ezeveszetten, mindegyik ugy, a hogy tudott, elmenekedett. Midőn a partra léptem, előttem a viz egészen néptelenné lett.

Különben később, mennél többet jelentem meg e helyen, hogy etetési munkámat folytassam, halacskáim annál jobban megbarátkoztak. Félelmük csökkent, csak kevés gondolt közülök a menekülésre, különben azok is csakhamar visszatértek, hogy folytassák lakmározásukat. Végre annyira megszoktak, illetőleg megszelidültek, hogy menekülés helyett egy helyben mozgásuk által mintegy felszólitottak a kenyér-darabka dobálására és ugy gomolyogtak előttem egy rakáson, mintha egy óriási pohárba kerültek volna.

Azon idő alatt, mig megszeliditési munkámat folytattam, egy másik szintén érdekes tapasztalatra jutottam, mely abban jelentkezett, hogy az én drága virgoncz halacskáim nem egyforma étvággyal fogadták a nekik dobott buza-, illetőleg rozskenyeret. A rozskenyérdarabkákat előbb elkezdték csipkedni, kóstolgatni, mig a buzakenyér-darabkákat minden tétovázás nélkül egyszerre bekapták. A zsemle-csipeteket fogyasztották el mégis a legjobb étvággyal. Mint a hogy a czigány szereti a fehér czipót, a halak is mennél fehérebb a nekik dobott falat, annál szivesebben eszik. Sok orv-halász ismervén a halak e természeti sajátságát, maszlagát tehénturóban keverve használja, és a gazdag zsákmány sohasem marad el.

VIDONYI JÓZSEF.

EGY FEJEZET A CSILLAGJÓSLÁS TUDOMÁNYÁBÓL.

Félelem, remény és kiváncsiságból kelt ki az ember erkölcsi fejlésének három főtényezője: a vallás, költészet és tudomány. S minthogy a félelem minden érzések leghatalmasabika, ebből következik, hogy a vallásnak volt legnagyobb befolyása, a legősibb időktől kezdve az játszta a főszerepet. De a vallással párhuzamban mindig ott találjuk a költészetet és tudományt is. A legrégibb költészet vallásos költészet, s a legrégibb tudomány mindig theogonia vagy kozmogonia — azaz az istenek és a világ eredetének története. Ebből a háromnak összefüggése nyilvánvaló. Félelmet soha sem érzünk bizonyos remény nélkül, s mindkettő kiváncsiságban végződik. Az alsóbb állatok ugyanennek mutatják jelét; a félelem tárgya nálok is mindig kiváncsiság tárgya egyuttal.

Kiváltképen a vallás és tudomány még a jelenkorig is megtartották összefüggésöket, s csupán több, mint háromszázados küzdelem után sikerült magát az utóbbinak függetleniteni. Azelőtt sokáig rabja volt a vallásnak, s még mikor önállóságát visszaszerezte is, három sajátságos alakban nyilvánult egyelőre: az asztrologiában, magikában és alkhimiában.

Az emberi csalódások vizsgálata ép oly érdekes és tanulságos, mint az emberi ismereteké, s még tanulságosabbakká lesznek, ha nem csupán a tömeg vak hiedelmét, hanem némely vezérszellemek tévelygését tükröztetik vissza. Hogyan létezhettek olyanok, a kik ebben s abban a badarságban hittek, vagy lehető-e, hogy mai véleményeink is egykor oly badaroknak tünjenek föl az utókor előtt, mint mi előttünk p. o. az asztrologia? Ily kérdések tolulnak önkénytelen is ajkainkra. Pedig az asztrologia alapelve nem is oly abszurd dolog, a minőnek látszik. Van bölcselmi iskola, az evolutionistáké, melynek ma is ugyanaz az alapeszméje. Ez alapeszme az, hogy a természetben minden dolog összefügg a másikkal, s e törvény alól az ember sem képez kivételt. S ha ezigy van, következtet az asztrologus, akkor csak az egyik dolog másikhoz való viszonyának törvényeit kell ismernünk, hogy megjósolhassuk, mi fog történni a természet bármely különös részében. Ehhez képest az égi testeknek is csak a rendjét és járását kell ismernünk, s azt összehasonlitani a földön történtekkel, hogy megmondhassuk, miféle különös viszonyban állnak a csillagok a földi dolgokhoz. Azokban az időkben, mikor az asztrologia bevett tudomány volt, senkisem mondta volna, hogy ily ismeret teljességgel észszerütlen valami.

Az asztrologia eszerint a csillagászat tudományára fektetett jóslás tudománya volt. Azt sem nehéz kimutatni, hogyan fejlődött ki szükségképen a csillagjóslás a csillagászati ismeretekből. Az ember legsürgősebb szüksége, miután a barbarizmusból kinőtt, természetesen az volt, hogy kulcsot találjon az eseményekhez, s előkészitve magát azokra, urává legyen a természeti erőknek.

Korán észrevették, hogy az ég, az év különböző szakaiban, különböző állásokat mutat. Bizonyos alakulásai csupán tavaszszal, mások csupán nyáron fordulnak elő, s igy tovább, s ez alakulások szabályosan váltakoznak a hold változásainak bizonyos számán át, s az év minden szaka vonatkozással van meghatározott csillagászati tüneményekre. E tekintetben nagyon fontosak voltak az égkéri jegyek, például a bak, a viziöntő, a halak, melyek a téli vagy esős évszakra voltak vonatkozással, az oroszlán a kánikulára, a szűz az aratásra stb. Mi sem volt természetesebb, mint az ég változásait összekötni a föld változásaival. A természeti jelenségek függése a naptól világos volt s igy történt, hogy a csillagászat sokáig merőben a csillagjóslás czéljaira szolgált.

Az általános hagyomány az asztrologia eredetét Khaldeába teszi. De a mellett ugy találjuk, hogy az asztrologiai tanok minden népnél el voltak terjedve, a Gibraltártól Khináig és a Balti-tengerig. Saturnus bolygóját mindenütt a nagy szerencsétlenségnek, Jupitert pedig a nagy szerencsének nevezték, s ez is mutatja a közös eredetet. Megerősitették e véleményt a régi Ninive és Babylon romjai közt talált agyagra irott egész asztrologiai értekezések. E fölfedezésekből kitünik, hogy az asztrologiának több mint 3000 éves multja van. Rómába a khaldeai tanok Alexandrián át jutottak, s a város csak ugy hemzsegett a «khaldeusok», «mathematikusok» és «genethliacusok»-tól, daczára a császárok törekvéseinek, hogy őket kiirtsák. Két római költő, Manilius és Aratus, az asztrologiát választották költészetük tárgyául. A «Tetrabiblos» czimü mű, melyen a későbbi egész nyugati asztrologiai rendszer alapult, a mint azt az arabok, zsidók és keresztények müvelték — mint mondják Ptolomaeus, a hires görög csillagász tolláből eredt a második században. A középkorban az arabok müvelték nagy előszeretettel az asztrologiát s arab könyvek és fordítások nyomán lőn a görögök asztrologiája a nyugoti czivilizáczió előtt ismeretes.

A tudományosságnak a XIV-ik században történt uj lendülete az asztrologiának is sajátos irányt adott, mely a vallásbölcseletre vonatkozott. Arbano, vagy Albano Peter, paduai tudós kezdte meg e lépést a XIV-ik század kezdetén, a midőn a különböző vallásoknak s a kereszténységnek is megfelelő horoszkopokat állitott fel, hogy azok jövőbeli fejlésének menetét s életöknek tartamát kifürkészsze. A tudós férfiu összeütközésbe jött az inquizicióval, de miután 80 éves korában, még mielőtt itélet hozatott volna — meghalt, a törvényszék megelégedett azzal, hogy «in effigie» elégette. Cardan Jerome, a hires algebraista, és Jean Bodin, a kitünő franczia politikus, ugyanazzal a methodussal tettek kisérletet, a történetbölcseletre alkalmazva. De az asztrologiának erről az alkalmazásáról egy XIX-ik századbeli iró, Comte Agoston is elismeréssel szól, sőt odáig megy, hogy kimondja, mikép az asztrologia elvetése időelőtti volt, és csak késleltette a történeti tudományok fejlődését.

A XIV-ik századtól a XVII-ik végéig virágzása korát élte az asztrologia és bejutott a fejedelmi udvarokba is; Rudolf császár különös előszeretettel foglalkozott vele. Majd a XVII-ik századdal hitelvesztetté lőn nagy részben, de egyesek ma is akadnak, a kik hajlandók benne hinni, s ez okból nem lesz fölösleges magának a tannak alapelemeit is főbb vonásokban ismertetni. Mindenekelőtt az asztrologusok az égboltot tizenkét egyenlő részre osztják, melyeket «házaknak» neveznek. Ez ugy történik, hogy a függélyes kört, mely a zenithet s a láthatár keleti és nyugati sarkait metszi keresztül, hat részre osztják, mindenik részben harmincz fokkal, mig hat más osztály a láthatár alá esik. Természetesen szükséges a «házaknak» igen pontos ismerete, mert azokon sarkallik a csillagjóslás egész rendszere. Például az első «ház» a testalkatra, egészségre és az emberi életre vonatkozik; a második «ház» a gazdagságra, a harmadik az atyafiakra, levelekre és hirekre s igy tovább. A hetedik «ház» foglalja magában egybevéve a szerelmi és házasélteli dolgokat, tolvajokat és lopott holmikat, ugy hogy ha például egy hölgy távoli szeretője, vagy egy úr gasszony elveszett macskája után kérdezősködnek, a csillagjós a hetedik házat tenné kutatása czéljává.

Fontosak aztán az asztrológiában az égi jegyek. A nyilas jegy ugy van leirva, mint tüzes, kholerikus, állatias, buja, mértéktelen és erőszakos, összekötve foglájással és kopaszsággal. Mint nemzeti jegy, Campanella szerint, az angolra van vonatkozással. A bika a nápolyiaké s élveteg hajlamokat jelent. A szűz tudósokat, mathematikusokat, csillagászokat jellemez, ellenben a mérleg a zenei tehetségeket.

Vannak a plánétáknak is jellegzetességeik, de főszerepök a csillagjóslásban mégis az, hogy az események természetét a «házakkal» és égi jegyekkel szemben elfoglalt viszonylagos állásaikban mutassák. Neptunt a csillagjósok szelidnek, jóakarónak tartják, Uranust ellenben egészen rossznak. Minden rendkivüli eseményt neki tulajdonitanak s ha valakinek születésénél bizonyos állást foglal el, akkor a születendő különcz fog lenni szokásaiban és természetében. Nagyon rossz Saturnus is, a «nagy szerencsétlenség», ellenben jó Jupiter «a nagy szerencse». Venus is jó plánéta, valamint Merkur is, ha csak rossz plánéták nem befolyásolják. Ugyanezt lehet mondani a Holdról és Napról.

Az aspectusok tana a planéták közötti távolsággal foglalkozik. Ha e távolság 60 fok, akkor az aspectus hatos, ha 120 fok, akkor hármas. Mindkettő kedvezőnek tartatik. Ha két planétát kilenczven fok választ el, akkor négyzetben vannak, ha 180 fok, akkor oppozicióban, ha végre ugyanazon hosszuságú fokban feküsznek, akkor konjunkczió áll elő. Ennek jelentősége

**

jó planétáknál kedvező, rosszaknál kedvezőtlen. Minden kérdésnél a csillagjós térképet vesz föl az égről a meghatározott helyen és időben, s abból alkotja meg véleményét.

Három fejezete van az asztrologiának; egyik, mely tulajdonképen a jóslásokkal foglalkozik, s a középkori arab csillagjósok találták fel, arab műszavai után itélve, s mert a Tetrabiblosban kevés emlités van róla. A másik, a genethliacus asztrologia tárgyát a születések s a planetáknak ezekre gyakorolt befolyásai teszik. A harmadik az asztrologiának az időjárástanra való alkalmazása, mely mindenesetre a legészszerübb és hasonlit az égitestek hő-, delej- és villamossági viszonyaira nézve ujabban megállapitott kutatások eredményeihez. Külön alkalmazása a csillagjóslástannak az, mely az államélet és a politika nagy eseményeit veszi vizsgálata tárgyaivá, s a miben a napfogyatkozások és üstökösök is kiváló szerepet játsznak. Kétségtelen, hogy e jóslások egyike-másika be is teljesült. Igy egy Landino nevü csillagjós megjövendölte volt, Saturnus és Jupiter egy conjunctiójából, hogy 1484 november 25-dikén a keresztény vallásban nagy reformáczió fog bekövetkezni s különös, hogy Luther ugyanazon november hóban született meg 1483- vagy 84-ben. Ticho de Brahe egy 1577-dik évi üstökösből megjósolta, hogy északi Finnországban egy fejedelem fog születni, a ki elpusztitja majd Németországot s 1632-ben fog letünni. S ime Gusztáv Adolf csakugyan Finnországban született, feldulta Németországot s 1632-ben halt el. Garfield elnök meggyilkoltatását megelőzőleg is két üstököst láttak feltünni az Egyesült-államokban, az ikrek jegyében, mely jegyet az asztrologusok rég Amerika uralkodó jegyének tartják. Tudvalevő pedig, hogy az asztrologia egyik legrégibb tana, hogy egy szabad szemmel látható üstökös feltünése egy ország uralkodó jegyében, azon ország uralkodójának erőszakos halálát jelenti. Ily véletlen igazolások okozták, hogy az asztrologia tanainak oly sokáig sikerült magokat fentartaniok s hogy még ma is akadnak müvelt emberek, a kik azt tartják, hogy «kell valaminek lenni a dologban».

IRODALOM ÉS MŰVÉSZET.

A trónörökös könyve. Bécs város tanácsa elhatározta, hogy a trónörökösnek «Az osztrák-magyar monarkhia irásban és képekben» czimű művét az összes városi iskolák részére megrendeli. E nagy vállalat a külföldön is élénk figyelmet ébresztett. A «*Times*» bécsi levelezője az előrajz megjelenését hosszu táviratban ismertette lapjában, s többi közt ezeket irta:

A bécsi és budapesti államnyomdákban élénk tevékenység uralkodik, mert most készülnek a Rudolf trónörökös által szerkesztett nagy műnek: «Ausztria-Magyarország irásban és képekben» — első füzetei. A trónörökös szives volt nekem megengedni, hogy megtekintsem a már beküldött rajzokat és az első kötet szövegének nagy részét. Ő fensége azt mondta nekem, hogy rendkivüli érdeklődéssel viseltetik a mű iránt. Miután a rajzokra egy pillantást vetettem, azt jegyeztem meg a trónörökösnek, hogy a teljes mű ritkitani fogja párját az irodalomban és valószinüleg ösztönözni a többi nemzeteket is, hogy hasonló müveket adjanak ki. Ő fensége erre azt válaszolta, hogy Angliának nincs mit tanulnia remek kiállitásu könyveket illetőleg; de a trónörökös e szerénysége daczára el kell ismerni, hogy más nemzet alig lenne képes hasonló művet kiállitani és ezt a könyvet is alig lehetett volna óriási körökben terjeszteni, ha a trónörökös maga nem vesz benne oly tevékeny részt, ha ő maga nem toborozza az irókat és művészeket, ha nem buzditja őket és nem ad nekik irányelveket. A két bizottság, melyek élén *Weilen* és a kitünő magyar költő és regényiró, *Jókai* Mór állnak, sokszor tart üléseket és a trónörökös a legtöbb ülésben részt szokott venni, s gyakran szentel időt arra, hogy kihallgatáson fogadja Weilen és Jókai urakat és az ő munkatársaikat. Ily módon rendkivül sok irodalmi és müvészi anyag gyült össze. A trónörökös előszava tiszta, világos, velős irályu, általánosságban ismerteti a müvet és egy ivre terjed. A bizottság egy része kezdetben ellene volt a negyedrét alaknak, mert attól tartott, hogy a képek veszitenének hatásukból; de a trónörökös ugy vélekedett, hogy a nagyobb (folio) alak gátolná a nagy elterjedést és igy a negyedrét alakot fogadták el.

A Révai-testvérek kiadásában értékes művek hagyták el a sajtót. Tartalmuk mellett diszes kiállitásuk is ajánlja ünnepi ajándékul. Első helyen emlitendő mindenesetre *Jókai* legujabb regénye, «*A kis királyok*» (öt kötet), mely nem rég jelent meg a «Nemzet» tárczájában, a Révai-testvérek pedig füzetenkint bocsátják közre, Jókai Róza kisasszony rajzaival, ki az utóbbi időben Münchenben, mint Liczenmayer tanitványa fejlesztette szép tehetségét. A regény tárgya a harminczas évekből való, s hősei azok a nagy urak, kik saját urodalmaikat sem ismerik. A nagy iró egyik legérdekesb tárgyu regénye ez. Két füzet jelent meg belőle, s egy-egy 48 oldalra terjedő füzet ára 25 kr. — «*Rosz asszony várat veszt,*» regényes korrajz a XVII. századból P. Szathmáry Károlytól, ki Erdélynek Barcsay fejedelemsége alatti korszakát festi benne. A regényiró az érdekes történeti anyagot erőteljesen és drámailag dolgozta föl. Vastag velinpapirra nyomva, s ellátva Gyulai László számos művészi illusztrácziójával, a legszebb kiállitásu könyvek egyike. Ára 1 frt 50 kr.

Nagyérdekű és az ismeretekre nézve is tanulságos munka «*A tudomány vértanui*», Tissandier Gaston műve nyomán a hazai viszonyokhoz alkalmazta Könyves Tóth Kálmán. A hirneves franczia természettudós e műve nagy elismerésre talált mindenütt s a franczia és belga közoktatási miniszterek is melegen ajánlották a közönség pártfogásába. Tissandier ékesen irja le azoknak a férfiaknak küzdelmeit, szenvedéseit, kik a tudomány és ismeretek fejlesztését tűzve ki czélúl, nem riadtak vissza semmitől, vagy pedig tudományszomjuk oly végzetekbe ragadta őket, a hol életük is áldozatúl esett. Tissandier mesterileg jelenetezi a tudomány e vértanuinak életét, s gazdag példákat nyujt a kitartásra, az elhatározott törekvésre. Könyves Tóth Kálmán, ki nagy gonddal ültette át e munkát, számos hazai példát is beleszőtt, s igy a vértanuk koszorujában hazai neveket szintén talál a magyar olvasó. Kivált a felserdült ifjuságnak ajánlható e munka, mely magyarul igen szép kiállitásban, s az eredeti franczia kiadásból vett 34 illusztráczióval jelent meg. Ára a 329 oldalra menő kötetnek 3 frt. Az ifjusági olvasmányok másik jeles darabja «*Egy valódi hős*», elbeszélés az ifjuság számára. Szellemes könyv, mely sok leleménynyel és mindig szem előtt tartva a kedély és elme finomitását, az ifju világ felfogását: egyesit magában változatos tárgyu eseményeket, kalandokat és jó irányt. Szintén francziából van forditva; irta Génim. Legnagyobb hősül, katonák és igen bátor emberek története közepette, olyan embert tüntet föl, a ki életét családjának, a tudománynak és jótékonyságnak áldozza. Számos szép illusztráczió is emeli e könyv kapós tulajdonait. Ára 1 frt 50 kr.

A Révay-testvérek kiadásában megjelentek továbbá: *Kiss József költeményei* (1868—1882) negyedik kiadásban, melyet aránylag rövid idő alatt értek meg. Az uj kiadás diszes kiállitásu, s kis nyolczadrét alaku, és ára 2 frt 50 kr. — *Solange,* Delpit Albert egyik legjobb regénye, melyet annak idején a franczia kritika is sok elismeréssel fogadott. Kürthy Emil gondos forditásában jelent meg magyarul. A két kötet ára 2 frt. — Iskola-könyvet is kettőt adtak ki a Révai-testvérek: *A prózai irásművek elmélete,* gymnáziumi és reáliskolai utasitások szerint középiskolák használatára. Irta dr. Tóth Sándor. Az 51 oldalra terjedő tankönyv ára 40 kr. *Olvasókönyv a prózai elméletekhez,* gymnáziumi és reáliskolai utasitások szerint középiskolák használatára. Irta dr. Tóth Sándor. A terjedelmes munka (375 oldal) a szerző elméleti művéhez szükséges példákat, kiváló hazai és külföldi irókból vett mutatványokat tartalmazza, tapintatos figyelemmel válogatva. Ára 1 frt 80 kr.

A tragikum, irta Rákosi Jenő. Az egyik legnevezetesb széptani kérdéssel foglalkozik, a tragikummal, melyről közelébb Beöthy Zsolt is irt érdemes munkát. Részben ennek, már előzetesen megjelent egyes fejezetei szolgáltattak okot Rákosinak is, hogy tárgyalja a kérdést, melyre nézve nem ért egyet több tekintetben se Beöthyvel, se átalában azokkal a tételekkel, melyekben az esztetika meghatározza a tragikum fogalmát. Rákosi ezt merevnek, önkényesnek, az igazságos érzületre nézve bántó szigoruságunak találja. A művészi alkotásokra hivatkozik, hogy azok nem is igazolják a tragikum ama fogalmát, melyet a széptani irók átalánositottak. Rákosi szerint az esztetika tudománya nem a költők tanitására való. Az élő irodalomnak joga, hogy tehetségével szabadon éljen. Álláspontját szellemmel védelmezi, s az egész munka oly elme műve, mely önállósággal, éles itélettel bir, s a miről szól, azt mind a költők munkájában, mind saját eszmevilágában mélyen átérezte és lekötő modorban tudja előadni. Az érdekes könyv a Révai-testvérek kiadásában jelent meg s ára 1 frt 50 krajczár.

Vörösmarty és Tompa munkái. Mehner Vilmos kiadásában Vörösmarty és Tompa összes munkáiból ismét négy-négy füzet jelent meg. *Vörösmarty* munkáiból a 43—46-ik füzetek, melyekkel a kiadás már a 7-ik kötetnél van. Ezek a költő prózai dolgozataiból a nyelv és irodalomra vonatkozókat, a «vegyes dolgozatokat» (dramaturgiai lapok), szinbirálatokat adják. — *Tompa* összes költeményeiből a 15—18-ik füzetet veszszük, melyek a harmadik kötetet teszik. A balladák, beszélyek, regék foglaltatnak ezekben. A szépen kiállitott füzetek ára 35 kr.

Kossuth iratainak összevont népies kiadásából a 11. és 12-ik füzetet bocsátja közre az Athenaeum-társaság. A szerző meghatalmazásával szerkeszti Helfy Ignácz. A népszerü vállalat ez ujabb füzetei nagy hazánkfia néhány remek beszédét tartalmazzák az ötvenes évekből. Mindegyik füzethez külön lapon egy-egy kép van mellékelve. Egy-egy füzet ára 30 kr.

Szilágyi-album jelent meg Szilágyi István jubileuma alkalmából; irták volt tanitványai, s kiadta Várady Gábor, a m.-szigeti liczeum gondnoka.

A diszes kiállitásu albumot Szilágyi István arczképe nyitja meg, melyhez H. Nagy Sándor irt terjedelmes és nagy figyelemmel dolgozott életrajzot. Ugyancsak ő állitott össze Szilágyi irodalmi munkásságáról kimutatást. Az emlékkönyv tartalma igen változatos. Az előszóban Várady Gábor kiemeli, hogy a kötetben azok művei foglaltatnak, kik Szilágyitól nyerték az oktatást; tehát a tanitványok egy részének hálája jut itt kifejezésre. Több közlemény Szilágyi irodalmi, tanári és társadalmi tevékenységére vonatkozik. A munkatársak közt vannak: Bartók Lajos, Bakos Géza, Bolgár Emil, Bolgár Béla, Dobay Sándor, Géressy Imre, György Aladár, György Endre, György Ödön, Hollóssy Géza, Horváth Ödön, Jakab Péter, Kapu József, Kardos Károly, Kovács Lajos, V. Krüzselyi Bálint, Szabó Aurél, Szabó Sándor, Szöllőssy László, Urányi Imre, ifj. Várady Gábor, Vásárhelyi Lajos, Vékony Antal. Közölve van Szilágyi tanitványainak névsora is a negyven éves idő alatt. Az emlékkönyv bizonyára sokakat érdekel.

Gyöngyösi ismeretlen művei. Nagy Iván jeles történetbuvárunk a magyar irodalomra nézve nagybecsű felfedezést tett. Egy XVII. századi kódex birtokába jutott, mely Gyöngyösi István eredeti kéziratának látszik s költői munkákat tartalmaz. Egy jegyzés bizonyitása szerint ezek Gyöngyösi versei. A Keményiászon kivül a kódex négy másik darabja eddig nemcsak kiadatlan, hanem teljesen ismeretlen. Czimeik szerint a következők: «Márs és Bacchus egymással való viaskodásáról», «Az jó vitézeknek tüköre», «Naymódi» s a mi a legérdekesebb: egy alexandrinusokban irt szinjáték. Gyöngyösi István, a «Murányi Vénus» szerzője oly nevezetes iró, kitől minden irodalmi hagyaték becses. Nagy Iván Beöthy Zsoltot kérte föl, ki a magyar dráma legrégibb emlékeivel egy nagy tanulmányban foglalkozott, hogy az általa kiadandó uj Gyöngyösi-kötethez irodalomtörténeti bevezetést irjon.

Magyarország házi-ipara az 1884-ik év elején czimű füzetet adott ki az országos statisztikai hivatal a «hivatalos statisztikai közlemények» közt. Összeállitotta dr. Jekelfalussy József, miniszteri titkár a statisztikai hivatalban. Az 1884-iki iparstatisztikai adatokat nyujtja buzgó feldolgozásban, s ebből azt a meggyőződést meritjük, hogy a házi-ipar nálunk is fejlődésben van, látszik is a társadalom és kormány által szolgáltatott buzditás és támogatás hatása. De a népnek ujból ipari, népipari munkára való nevelése sürgős feladatúl jelentkezik, mert az eddigi házi-ipart a gyárak kiszoritották, s az az idő, melyet előbb a házi-ipar töltött be, másnemü munkára még nincs forditva mindenütt.

Az akadémiai értekezések közt megjelent: «Az associált szemmozgások idegmechanismusáról», dr. *Högyes* Endre székfoglaló értekezése, egy fametszettel és több táblázattal. Ára 60 kr.

Sári néni, népszinmű 3 felvonásban, irta *Almási* Tihamér. A legközelebbi napokban kerül szinre a népszinházban, s a szinpadokkal szemben kézirat gyanánt van kiadva. Ára 50 kr.

Folyóiratok. A «*Századok*» novemberi füzetében folytatólagos közlemények vannak: Acsády Ignácz pályanyertes munkájából, «Magyarország belállapota 1680-ban», Deák Farkasnak «A török-tatár rabok»-ról irt dolgozatából s végre Borovszky Samunak «A longobárdok vándorlása» czimű értekezéséből. Ezeket apróbb czikkek követik. — A «*Nemzeti Nőnevelés,*» e tartalmas nevelésügyi havi folyóirat októberi számában De Gerando Antonina az olvasás művészetéről szól, Sebestyén Gyula a budapesti állami felsőbb iskoláról és annak igazgatójáról, Berecz Antalról (arczképpel) ir; Péterfy József a nőnevelés történetéhez való adat gyanánt Karacs Teréz egy levelét közli; Frank Ödön az iskola egészségtanáról értekezik; dr. Márki Sándor «Nagyjaink» czimen meleg hangon buzdit a nagyok iránti kegyelet ápolására, megemlékezik lapunkról is, s kiemeli, hogy alig van a magyar történelemnek oly alakja, kit — ha arczképét megszerezhette — be ne mutatott volna. — A «*Figyelő*» irodalom történeti közlöny novemberi füzetében Noszlopy Tivadar néhány levelet ad közre Berzsenyi Dánieltől, s fölhivja Somogymegye figyelmét a niklai házra, mely emléktáblát vár. Abafi Lajos a Cserei Mihály életéhez szolgáltat egy pár adalékot; dr. Váczy János a Kölcsey szónoki és kritikusi érdemeit méltatja; Kulcsár Endre, Csaplár Benedek, Tóth Sándor, Sümegi Kálmán stb. irtak még e füzetbe. — A «*Nemzetgazdasági Szemle*» novemberi füzete több alkalmi tárgyu czikkel jelent meg. Jekelfalussy József «Magyarország házi-iparáról» czimen a tavaly készült terjedelmes iparstatisztikát ismerteti s egyuttal a hazai, nemzetgazdaságilag oly fontos házi-ipar állapotáról nyujt tájékoztatást. Pólya Jakab «A nemzetközi gazda-kongresszus» működését méltatja kritikailag. «Budapest emelkedése» és apróbb közlések fejezik be a füzetet.

Naptárak. A Légrády-testvérek kiadásában még három naptár jelent meg:

Hölgyek naptára, szerkeszti Borostyáni Nándor. Bő szépirodalmi része van, melybe a szerkesztőn kivül Dalmady Győző, Mikszáth Kálmán, Pásztói, Luby Sándor, Kempf József, Hentaller Lajos, Radó Antal, Palágyi Lajos, Sziklay János, stb. irtak. A diszkötésü naptár ára 1 frt 80 kr. — *Házinaptár,* képes naptár, tizenharmadik évfolyam. A szépirodalmi részbe Mikszáth Kálmán és Kazár Emil irtak novellákat. A közlemények és képek a közelebbi idők eseményeire vonatkoznak. Gazdasági tudnivalók és czimtár fejezi be a tartalmat. Ára 50 kr. — *Közhasznu zsebnaptár,* tizenharmadik évfolyam. Központi hivatalok és egyéb intézetek, bélyegfokozati és pénzértéktáblák, sorsolási naptár, stb. teszik tartalmát. Ára 24 kr.

Debreczenben Csáthy Károly a jövő évre is kiadta *Tárcza-naptárait,* melyek egyszerűn tárczába illeszthetők; háromféle van 30, 20 és 16 krért.

Előfizetési felhivások. Grill Károly udvari könyvárus 1 frt 50 krjával előfizetést hirdet Sebetics Rajmond huszár-főhadnagy «*Oktatás a kardvivásban*» czimü munkájának második és bővitett kiadására, mely harmincz ábrával is el van látva. — *A m. kir. biróságok szervezete és területi beosztása* munkára 1 frt 80 krjával lehet előfizetni Lázár Elek és Reiner Ignácznál, Budapest, Deák-utcza 14 sz. — *Apróságok* czim alatt egy kötet elbeszélést és rajzot ád ki Olsavszky Lajos, Budapesten (Esterházy-utcza 6. sz.) s egy forintos előfizetést nyit rá. — *Elbeszélések* czimű kötetet ad sajtó alá Chriszto Miklós Békés-Csabán; előfizethetni rá 1 frttal.

Térképek. *Posner* Károly Lajos kőnyomdája térképészeti intézetet rendezett be, s most két nagyobb vállalatot indit meg. Az egyik «*Magyarország megyéinek kézi atlasza*» mely összesen 65 darab, 45—55 centiméter alaku és hatszoros szinnyomatu lapból fog állani, az ország összes megyéinek térképét adván. A másik pedig ugyanezeket külön, nagy fali térképben kidolgozva adja. Ez utóbbiakból eddigelé megjelent Pest-, Sopron-, Vas- és Sárosmegye térképe, a legujabb felosztás szerint tervezte Gönczy Pál miniszteri tanácsos és rajzolta Kugotowitz Manó. Tiszta nyomásu részletes térképek, s ára egynek 5 frt. A megyék kézi atlaszára pedig előfizetés van nyitva. Fel lesznek jegyezve a posta, vasut, táviró és hajóállomás, a fontosabb ipar- és bányatelepek, valamint történelmi nevezetes helyek; a megye székhelyének avagy legnagyobb városának helyrajza külön. Egy-egy, öt térképből álló füzet előfizetési ára 1 frt 25 kr. Évenkint három füzet (5—5 lapból álló) jelenik meg. A mutatványfüzet a következő térképeket foglalja magában: Pest-Piliskun-, Torontál-, Vas-, Szilágy- és Sárosmegye. Az utolsó, 65-ik térkép Magyarország nagy fali térképe lesz, melyet az előfizetők az utolsó füzettel kapnak meg. A közoktatási miniszter is kiterjesztette pártfogását a Posner-féle intézetre, s a megyei térképeknek az iskolában való használatát nemcsak elrendelte, hanem azokból nagyobb megrendelést is tett.

KÖZINTÉZETEK ÉS EGYLETEK.

A magyar tud. akadémia e hó 16-ikán rövid ülést tartott, melyen *Than* Károly r. tag bemutatta dr. *Asbóth* Sándor állami segédvegyésznek dr. Lieberman Leo tanár vezetése alatt készült munkáját a Kjeldahl-féle légeny-meghatározási módszer tágabb körü alkalmazásáról. Ezután *Kruspér* István r. tag lépett a felolvasó-asztalhoz s a «műegyetem órái»-ról tartott értekezést. A felolvasásokat a jelenvoltak, köztük Trefort Ágost miniszter is, élénken megéljenezték.

A magyar irók segélyegylete közgyülést tart közelébb, hogy az elhunyt gr. Lónyay Menyhért helyébe elnököt válaszszon. Gr. *Károlyi* Tibor van kiszemelve. A Károlyi-család az egylet alapitásában fő érdemmel bir. Gr. Károlyi István, a fóti gróf, tizezer forinttal vetette meg alapját, gr. Károlyi György és gr. Károlyi Alajos két-kétezer forintos alapitványokat tettek. Választanak másodelnököket is, valószinüleg *Korizmics* Lászlót és Zichy Antalt.

A néprajzi muzeumot a kiállitás területén levő képzőművészeti műcsarnokban rendezik be. Itt rendezik el a kiállitás egyik érdekes gyűjteményét, a házi-iparcsarnok szobaberendezéseit is, továbbá a székely szobát, a székely házban volt kályhát, valamint a kalotaszegi és csángó szobákat, melyeket tulajdonosaik ingyen engedtek át a muzeumnak. Trefort miniszter érintkezésbe lépett a többi szobaberendezések tulajdonosaival is, hogy tárgyaikat ingyen, vagy lehető olcsó áron bocsássák az intézet tulajdonába.

EGYHÁZ ÉS ISKOLA.

A ref. egyház egyetemes konventje e hó 17-ikén nyilt meg Budapesten. Számos kisebb ügyön kivül négy fontos tárgy várt elintézést: a ref. iskolák állami segélyezése, a mit az öt főgondnokból s öt püspökből álló bizottság beható tárgyalás után elfogadásra ajánlott; továbbá a Jordán-alapitvány, a mely 130,000 frtból áll s ezt az alapitó rendelkezése szerint haláláig az özvegy élvezi; az özvegy pedig egyezség iránt nyujtott be javaslatot a konventhez. A harmadik fontosb tárgy az elöregedett s munkaképtelen papok, papi özvegyek és árvák alapjáról szóló szabályzat s végre a domesztika, a segélyezések ügye. A segélyösszeg, melyet a bizottság a jövő évre megállapitott, 68 ezer frtra rug.

A konventen id. *Vay* Miklós báró főgondnok és *Kun* Bertalan tiszáninneni püspök elnökölt. A közoktatásügyi bizottságnak a középiskolák állami segélyezésére vonatkozó előterjesztését tárgyalták először. Hosszabb tanácskozás után a *budapesti* gymnáziumot egyszersmindenkorra 50,000 frt, a *gyönkit* egyszersmindenkorra 3500 s évi 2000 frt, a *halasit* egyszersmindenkorra 25,000 frt, a *kecskemétit* évi 3800 frt és egyszersmindenkorra 5,000 frt, a *kun-szent miklósit* évi 3200 frt, egyszersmindenkorra 6000 frt, a *nagykőrösit* egyszersmindenkorra 8000 frt, évi 3500 frt, a *pápait* egyszersmindenkorra 98,000 frt, a *miskolczit* egyszersmindenkorra 50,000 frt, a *nagy-enyedit* egyszersmindenkorra 30,000 frt, a *székely udvarhelyit* évi 4000 frt, egyszersmindenkorra 10,000 frt, a *zilahit* egyszersmindenkorra 11,000 frt, évi 10,000 frt, a *szászvárosit* évi 10,000 frt, a *szepsi-szent-györgyi* gimnáziumot pedig ez évben 4000, és ha kiegészül az intézet nyolcz osztályura, évi 7000 frt segélyezésre ajánlja a kormánynak. A *csurgói* és a *maros-vásárhelyi* gymnáziumok kérvényei tárgyalás és indokolás végett visszaadattak a bizottságnak. *Beöthy* Zsigmond tett előterjesztést a közjogi bizottság részéről a Jordán-féle alapitványra vonatkozólag. Jordán István neje, Földváry Julia urnő haszonélvezeti jogának kikötése és biztositása mellett javait a ref. egyházra hagyta. Az özvegy kiegyezést ajánlott az egyháznak a haszonélvezeti jog megváltására vonatkozólag, még pedig 40,000 frt lefizetése mellett hajlandó átengedni haszonélvezeti jogát az egyháznak. A haszonélvezeti jog megváltását a konvent elvben pártolja.

A másnapi ülésben elhatározták, hogy Tisza Kálmán miniszterelnököt, mint a ref. egyház jeles fiát, a konvent üdvözölni fogja miniszterelnöki jubileuma alkalmából. Az inditvány ellen többen felszólaltak. Ezután a Jordán-féle hagyaték ügyében az özvegy haszonélvezeti jogának 40,000 frton való megváltását elfogadt tanácskozások még tartanak.

MI UJSÁG?

A király e hó 18-án reggel érkezett Bécsből Gödöllőre, hogy jelen legyen a királyné nevenapján, melyet Gödöllőn csöndes családi körben ültek meg. A *királyné* a közelebbi napokban látogatást tett Fóthon gróf Károlyi István özvegyénél. A király e hó 23-án átalános kihallgatást ad a budai lakban. Ugyanekkor teszi le *Szász* Domokos erdélyi ref. püspök a főpásztori esküt a király kezébe. Ez régi erdélyi fejedelmi jog, melyet a mai uralkodó ház magyar királyai is fentartottak maguknak, de rendesen csak ugy gyakorolták, hogy az erdélyi kormányszék feje, mint a fejedelemnek e végett megbizott helyettesitője, fogadta el az esküt. A tény jelentősége abból áll, hogy most a király személyesen maga fogadja el az erdélyi reformátusok püspökének esküjét.

Az országgyülés november 21-ikén kezdi meg tanácskozásait, miután a delegácziók Bécsben már bevégezték tárgyalásaikat. A képviselőház első tárgya a közjegyzői törvény módositására vonatkozó javaslat lesz.

Duka Tivadarnak Kőrösi Csoma Sándorról irott s lapunkban is bemutatott könyvéről a külföldi irodalomban eddigelé több, mint húsz önálló és részletes ismertetés jelent. Franczia, skót, amerikai, angol és keletindiai hirlapok és folyóiratok foglalkoznak vele. Különösen az utóbbiak irnak a nagy magyar tudósról valóságos lelkesedéssel. Közép-India legtekintélyesebb közlönye, az Allahabadban megjelenő «*Pioneer*» ily czim alatt: «A zarándok tudós» egész czikksorozatot nyit meg tudós hazánkfia emlékének s hogy mily szellemben nyilatkozik róla, a következő rövid mutatványból is láthatjuk: «Csoma — igy ir a nevezett hirlap — egymaga többet tett, mint Ochterlony hadseregei s nem kevesebbet, mint Hodgsonnak összes diplomácziája arra, hogy a Himalája hegységét áttörje s Európa előtt föltárja, hogy mi van ott a kőszirtfalakon túl. Osztályrésze lőn ő neki is, a mi osztályrésze a tudomány uttörőinek rendesen: mások könnyű szerrel épitenek abból az anyagból, melyet ő életének fáradalmai árán összehalmozott, a nála alsóbb ranguak nem átalván *patronizálni* sirban fekvő mesterüket.»

Körösi Csoma Sándor emlékére száz frt alapitványt tett az erdélyi közmivelődési egylet javára *Duka* Tivadar Londonból. «Merem állitani — irja dr. Felméri Lajoshoz hirneves tudós hazánkfia — hogy Csoma Sándor szellemével nem lehetne összhangzóbb semmi sem, mint az a hazafiui törekvés, mely a közmüvelődési egyesületet létesitette. Adjon minél dusabb áldást a magyarok istene!» — A canterbury-i érsek hizelgő levelet intézett Dukához Mily tiszteletre méltó az emléke Körösi Csomának az angolok előtt, s hogy ehhez mily megfelelőnek találják Duka könyvét, eléggé bizonyitja az angol kormány intézkedése, mely szerint elrendelte, hogy Duka műve Kelet-India minden közkönyvtára és iskolai könyvgyüjteménye számára megszerzendő.

Szilágyi István jubileuma. Máramaros-Sziget szép ünnepélylyel ülte meg e hó 17-ikén a ref. liczeum nagyérdemü igazgatójának, Szilágyi Istvánnak tanári jubileumát. A megye távolabbi részéből is sokan jelentek meg, s ott voltak a főváros tudományos és irodalmi köreinek küldöttei is. A megyét Lónyay János főispán és Mihálka alispán képviselte.

A lyceum nagy termében összegyült közönséget *Várady* Gábor, liczeumi gondnok üdvözölte az intézet nevében, az alispán pedig a megye részéről. A jubilánst küldöttség vezette be, az egybegyültek zajos éljene közt; majd *Vékony* Antal ódát szavalt, *Lónyay* főispán pedig meleg szavak kiséretében a király elismerése gyanánt a Ferencz József-rend lovagkeresztjét tűzte föl a tudós férfiu mellére, ki megköszönve a király elismerését, igérte, hogy ezentúl is lelkes fiak nevelése lesz fő törekvése. Majd a hatóságok, testületek, intézetek küldöttjeinek több mint harmincz üdvözlete következett. Ezek közt volt a munkácsi gör. kath. püspökség és káptalan, a ref. egyházmegyék a szamosujvári g. kath. püspökség, a debreczeni és sárospataki kollegiumok, stb. Levélben, táviratban is sok lelkes üdvözlet érkezett. Szilágyi magvasan és mély megindulással válaszolt. *Krüzsely* Bálint sárospataki jogtanár, a volt tanitványok nevében 600 néválairásnál többet tartalmazó diszes albumot nyujtott át, és Szilágyi nejét is üdvözlé, ki megaranyozta férje életét. *Kardos* Károly liczeumi tanár a «Szilágyi-albumot» nyujtotta át. Ezek után *Mihálka* alispán és *Várady* gondnok megköszönvén a nagy részvétet, az ünnepélyt bezárták. A küldöttségek a liczeumi könyvtárba mentek, hol a jubilánsnak a szigeti hölgyek által festetett életnagyságu arczképét leplezték le, *Szöllősy* Antalné urnő meghatóan szólt a nagy számban megjelent hölgyek nevében, mire Szilágyi meleg szavakban válaszolt. Az arczkép leleplezése előtt és után a polgári dalegylet énekelt, Héder Lajos, dalárda-egyesületi elnök beszédet intézett a jubilánshoz, a liczeum előtt pedig a szlatinai sóvágó zenekar játszott. Délután kétszáz teritékü bankett következett a «Korona» vendéglőben. Mihálka alispán Máramarosmegye nevében üdvözölte Szilágyit; öt fia tanult alatta; azok nevében 100—100 forintot adott a Szilágyi-alapra.

Lakoma alatt ismét hosszu sorát olvasták fel az üdvözlő táviratoknak legelőször is Trefort Ágoston közoktatásügyi miniszterét. Este sikerült hangverseny fejezte be a szép ünnepélyt.

Kiállitási kitüntetések. A hivatalos lap e hó 18-iki száma tette közzé a kiállitás alkalmából adott kitüntetéseket. Körülbelül kétszáz ötven ezek száma.

Dr. *Matlekovics* Sándor, a kiállitási bizottság elnöke, a szent-István-rend középkeresztjét, gr. *Zichy* Jenő másodelnök, első osztályu vaskorona-rendet, dr. *Schnierer* Gyula, a kiállitási hivatal igazgatója a Ferencz József-rend középkeresztjét nyerték. Harmadosztályu vaskoronarendet kaptak: *Halász* Imre osztálytanácsos, *Mudrony* Soma, az orsz. iparegyesület igazgatója, *Cseh* Ervin, szlavon gazdasági egyleti elnök, stb. *Magyar nemesség* háromnak jutott; ezek: Forgó István főváro-i nagykereskedő, Pfeiffer Mátyás a kőbányai sertés-tőzsde elnöke és Stefáni Lajos budapesti légszesztársulati igazgató. *Királyi elismerés* jutott a csoportos vagy nagyobb kiállitások rendezőinek, vagy a kik ilyeneket elősegitettek, s az országos b.zottság több tagjának. Köztük van *Jókai* Mór, *Balog* Vilmos miniszteri titkár, *Ráth* Károly budapesti főpolgármester, *Kamermayer* Károly polgármester, *Simonffy* Imre debreczeni polgármester, gr. *Schönborn* Ervin, hg. *Thurn-Taxis* Egon a lótenyésztési bizottság elnöke, *Tolnai* Lajos, gr. *Tisza* Lajos, *Zsigmondy* Vilmos stb. *Érdemkeresztekct* igen sokan nyertek. A Ferencz József rend lovagkeresztjében részesültek a nagyobb gyárosok, s a kiállitási terület két rendőr-kapitánya, *Szláry* László és b. *Splényi* Ödön. A koronás érdemkeresztet vegyesen adták iparosoknak, gyárosoknak, kereskedőknek és müvészeknek. *Spányi* Béla festő, *Zala* György és *Strobl* Alajos szintén ezt a kitüntetést kapták meg. Arany-érdemkereszt és koronás érdemkereszt zórja be a kitüntetések sorozatát, mely hivatalszolgákkal, rendőrbiztosokkal és révkalauzokkal végződik.

A székely házat, mely a kiállitás egyik speczialitását képezte, megvette dr. Máthé Domokos fogorvos 650 forintért, s azt svábhegyi nyaralója mellett fogja felállittatni. A ház a székely-egylet megrendelésére készült s 1600 forintba került.

A barcztér. A szerbek hévvel és jó vezérlettel kezdték meg a háborut. Az első három nap után valószinünek látszott az a reményök, hogy e hó 22-ikét, a vasárnapi napot, már a bolgár fővárosban pihenhetik ki, s ezzel valószinüleg vége is lesz a háborunak. A hatalmak közbelépnek, minthogy Szerbia most már eleget tett a fegyver-becsületnek, s megkezdheti az alkudozásokat, még pedig nem a bolgár fejedelemmel, hanem a szultán kormányával. Szerbia két irányban támadt a bolgárokra. *Lesjanin* tábornok *Viddin* ellen fordult, illetőleg Bolgárországnak ama Szerbiába nyuló csücskét szállta meg, melynek szerb lakossága van, s melyet Szerbia a török-orosz háboru után is nagyon szeretett volna megnyerni. Lesjanin hadosztálya harczok közben nyomult Viddin alá, számos foglyot ejtett. E dunai vár annyira el van hanyagolva, hogy az ostromnak soká ellen nem állhatna. November 19-ikén már az a hir érkezett Belgrádba, hogy Viddin kapitulált. Ha nem is történt meg, alkalmasint bekövetkezik mielőbb, s ezzel a szerbek elfoglalva tartják a hadi zálogot, mert előre láthatólag Szerbia most megnyeri azt a területet, melyet Oroszország megtagadott tőle.

A szerb hadsereg főereje azonban, *Milán* király vezetése alatt, Szerbia déli részéből tört bolgár földre, egyenesen Szófia ellen. Ellenállásra alig talált. Csak gyönge bolgár csapatok állták a határ közelében. A filippopoli forradalom után a bolgár ezredeket Kelet-Ruméliába, a török határra itték. Jelentéktelen csetepaték közben nyomultak előre a szerbek. A bolgárok a Szófiába vezető úton hatalmasan védhető *Dragomán-szorosnál* sem voltak képesek feltartani az ellenséget, mely megkerülte a szorost, s a bolgároknak rövid harcz után el kellett onnan vonulniok, ha annak ki nem akarták tenni magokat, hogy körül fogatva, kénytelenek legyenek a fegyvert letenni. Ezalatt a bolgárok a Dragomán-szoros és Szófia közt levő *Szlivniczánál* gyűjtötték össze erejöket. E hó 17-ikén érkezett oda *Sándor* fejedelem is Ruméliából, valamint megérkezett onnan a bolgár hadsereg is. A döntő csatának Szófiáért itt kellett megtörténni. A szerb főhadiszállás már ekkor Czáribrodnál volt. A bolgárok Szlivniczánál sánczokat és egyéb erőditéseket emeltek. A nov. 16-ikán Trn környékén és a Dragoman-szoros körül vivott harczokban kifáradt szerb csapatoknak Milán király e hó 17-ikére pihenőt rendelt. A bolgárok azonban Szlivnicza alól magok léptek föl támadókul. Bolgár jelentések szerint a szerb hadsereg 25,000 főből állt, hat vagy hét üteg ágyuval; a bolgár erő pedig 15,000 emberből, négy ágyuval. A bolgárok megtámadták a szerb sereg bal szárnyát. A harcz egész nap makacsul folyt. A bolgárok most már megállták a helyet, jól küzdöttek. Sándor fejedelem is részt vett a harczokban, s az a hir terjedt el a szerbek közt, hogy megsebesült. A csata nem dőlt el e napon. A szerbek megtartották állásukat, de előre nem hatolhattak. Belgrádi jelentések szerint a szerbek vesztesége 60 halott és 300 sebesült volt, mig a bolgárok veszteségét holtakban és sebesültekben ötszázra teszik. Másnap, nov. 18-ikán, ismét megujult a harcz, még pedig a bolgárokra nézve szerencsés kimenetellel. A szerbeket több ponton kiszoritották hadi állásaikból, és Dragoman helységbe huzódtak vissza. Egy belgrádi távirat szerint a bolgárok 2200 halottat és sebesültet vesztettek, a szerbek 850-et. Ugyane távirat a döntő csatát e hó 20-ára helyezte kilátásba. A szerb főhadiszállás Czaribródból visszatétetett szerb területre, Pirotba. Ha a bolgároknak van elég csapatjok és kellő ügyességök, Szlivnicza egy második Plevna lehet.

HALÁLOZÁSOK.

Udvarhelyi Sándor, a nemzeti szinház veterán nyugalmazott tagja, meghalt e hó 14-ikén 71 éves korában. Öcscse volt néhai Udvarhelyi Miklósnak, a nemzeti szinház egykori kedvelt tagjának, s egyike azoknak a régi tagoknak, kik még a budai szinházból jöttek át a nemzeti szinházba. Harminczhat évig működött a szinháznál, kisebb szerepekben, s vagy tizenöt éve, hogy nyugalomba lépett. Udvarhelyi, mint honvéd, az 1848—49-iki szabadságharczot is végig küzdötte, 18 ütközetben vett részt s Budavár bevételénél szintén ott volt a ástyafalakra lépő győztesek között. Azután, mikor a dicsőségnek vége lett, felytatta kardalnoki pályáját. Koporsója fölött Szász Károly ref. püspök mondott gyászbeszédet.

Herczeg Odescalchy Livius, meghalt Rómában 81 éves korában. Feje volt az Odescalchi herczegi háznak, s közeli rokona a magyarországi Odescalchi ágnak, nagybátyja lévén Odescalchi Gyula herczegnek, Tisza miniszterelnök sógorának. Csak néhány hét előtt az agg főur Budapesten járt, s mint *szerémi herczeg* és magyar főur főrendiházi jogát kivánta érvényesiteni. A szerémi herczegi czimet még I. Lipóttól nyerte a család a török háboruban a Dráva és Száva közt teljesitett hadi szolgálatokért. Az elhunyt nagy vagyont hagyott hátra.

Elhunytak még a közelebbi napok alatt: Fiáth Péter, az ország legöregebb táblabirája, 93 éves korában, Dudán és tetemeit Kis-Hantosra, a családi sirboltba szállitották. — Báró Bánffy Zsigmond, egykor dúsgazdag főur 83 éves korában, Kolozsvártt. Löte Lajos, a Bethlen-főiskola tanára, Nagy-Enyeden. — Szathmáry Antal, berzétei ref. lelkész, kit a templomi szószéken ért szélhüdés, s pár óra mulva meghalt. — Széll Boldizsar, a zemplénmegyei parnói uradalom főfelügyelője. — Purman János, fővárosi árvapénztári nyug. pénztárnok, ki harminczöt évig szolgálta a fővárost, s csak nem régiben lépett nyugdijba, 58 éves korában, Budapesten; ugyanitt Karczag Ferencz, agg polgár, 80 éves korában. — Kakas János, h. a Esterházy-féle uradalom nyug. főmérnöke, 68 éves korában, Sopronban. — Vizeki Tallián Emil, Somogymegye egyik tekintélyes családjának tagja, kir. tanácsos, Tallián Gyula, a nagy-atádi járás szolgabirójának édes atyja, 70 éves korában. — Poninger Márton, a battaszéki kerületi takarékpénztár igazgatója, 70 éves korában. — Csorba Károly, ügyvéd, 83 éves korában, Kassán. — Sándory József, ungvári városi tanácsnok. — Széll Boldizsár, uradalmi felügyelő, a szabadságharczban honvédtiszt, 60 éves korában, Vécsén. — Petrán György, városi tisztviselő, 35 éves korában, Aradon. — Édes Ede, mérnök. városi tanácsos, 68 éves korában, Szatmártt. — Bognár József, hadseregbeli nyug. őrnagy, 86 éves korában, Kőszegen. — Pekáry Béla, negyedéves műegyetemi hallgató, 25 éves korában, Péczelen. — Németh Kálmán, harmadéves tanitóképezdei növendék, 18 éves korában, Harkányban.

Özv. Hajnik Pálné, a szabadságharcz alatt országos rendőrfőnök özvegye, 66 éves korában, Gödöllőn, hol az utóbbi időkben egyik leánya, Kallina Károlyné urnő és családja körében élt. Mikor férje a világosi fegyverletétel után külföldre menekült, ő is követte Párisba, hol háza a számüzöttek előkelő tagjainak rendes gyülhelye lett. Egyik leánya ismert szinműirónknak, Almássi Tihamérnak neje. — Özv. Mocsáry Imréné szül. Sréter Francziska, Mocsáry Lajos országgyülési képviselő édesanyja, 78 éves korában, Budapesten. — Szűcs Péterné szül. Zuber Borbála, nyug. megyetörvényszéki ülnök neje, Zuber József, Komárommegye főispánjának nővére, 73 éves korában, Székes-Fehérvártt. — Schmidt Terézia, Schmidt János, magyar állami vasuti tisztviselő édesanyja, 45 éves korában, Budapesten; ugyanitt özv. Sziklay Jánosné, Fabinyiné Sziklai Emilia asszonynak, a népszinház és kolozsvári szinház volt tagjának édesanyja. — Kenessey Antalné szül. Nagy Mária, 80 éves korában, Debreczenben. — Tóth Mártonné szül. Péterfi Mária, 41 éves korában, Sóváradon. — Csemiczky Ede nagybirtokos, 72 éves korában, a nógrádi Sztráczin. — Várady Antal, Várady Béla budapesti ügyvéd édes atyja, 67 éves korában, Rózsapusztán. — Bezerédy György, 22 éves korában, Szombathelyen.

SZERKESZTŐI MONDANIVALÓ.

Kendi Lóna. L. K. Az észrevételeket köszönettel vettük, s folytatásukat is kérjük, hogy együtt tegyük közzé mind, a mi e tárgyra vonatkozik.

A király álma. Ismét a hanyatlás lejtőjén vagyunk. Esetlen egy mis-más az egész; szellemtelen példázgatás, egy szikra költészet nélkül.

L. Gy. (Banluka). A forma megvolna, csinosan mozog a vers ütemére — de a tartalom eszmékben szegény. Ezt a kisebb darabokról. A hosszabb (a kis költői beszély) nem volna rossz gondolat, csak ügyesebben, finomabbúl kellene kidolgozni. Nem a nyelvre, verselésre értjük, az nagyon is kifogástalan — hanem bensőleg; az izlésnek csak érezhető, nem formulázható törvényei szerint.

R. I. «Elfogadunk-e külmunkatársat?» Mire? Lapunk körébe vágó dolgozatot, csak jó legyen — *a mi* mértékünk szerint — bárkitől szivesen fogadunk; látatlanban azonban semmi igéretet nem tehetünk.

E. K. Sem a «naiv stylu románcz» — sem a két lyrai költemény nem válik be; ámbár van bennök — kivált egyikben, a Gondolatok czimüben, valami figyelemreméltó, épen a naivság, ha nem volna oly túlságos, hogy szinte együgyűvé válik.

SAKKJÁTÉK.

1357. számu feladvány. Gossrau F.-től.

Sötét.

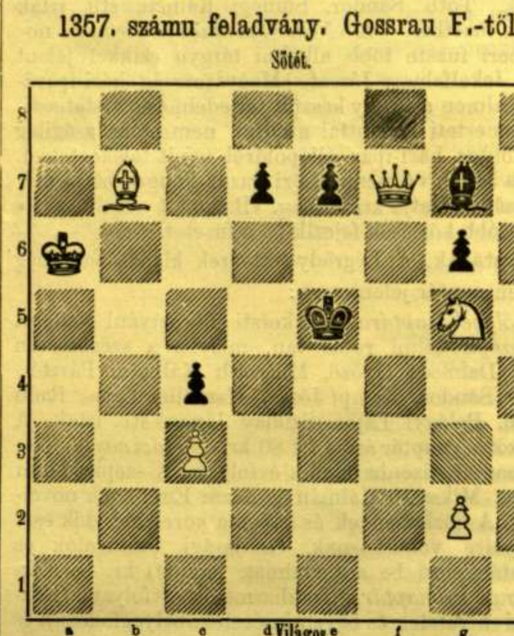

Világos.

Világos indúl s a harmadik lépésre mattot mond.

Az 1350. sz. feladvány megfejtése.

Mieses W.-től.

Megfejtés.

Világos.	Sötét.
1. Hd1—e3:	Ve1—g3 (a)
2. Bh5—h3	t. sz.
3. Megfelelő matt.	
a.	
1. —	Ve1—a1: (b)
2. Bh5—h4 †	Kf4—e3:
3. Bh4—e4 matt.	
b.	
1. —	Vei—c3
2. Hg5—e6 †	Kf4—e3:
3. Bh5—h3 matt.	

Helyesen fejtették meg: *Budapesten:* K. J. és F. H. Andorfi S. — Kovács J. — *Az Erkel-sakktársaság nevében:* Exner Kornél. — *Lubochnán:* Okál János. — *A pesti sakk-kör.*

Hibaigazitás: A mult heti 1356. sz. feladv.-ban *h8*-on világos király áll.

Tartalom.

Szöveg: Dr. Jenner Eduárd. — Ha látom kék szemed. Költemény. Zend ini után olaszból. Radó Antaltól. — Napló-töredékek az Al-Duna mellől. Irta De Gerando Attila. — Sötét lapok. A fegyház és lakói. II. Lipótvár. — Sándor Mátyás. Verne Gyula regénye. — Egyveleg. — Albert, Braunschweig uj regens herczege. — A bolgár földről. — A halak életéből. — Egy fejezet a csillagjóslás tudományából. — Irodalom és művészet. — Közintézetek és egyletek. — Egyház és iskola. — Mi ujság? — Halálozások. — Sakkjáték. — Szerkesztői mondanivaló. — Heti-naptár.

Képek: Dr. Jenner Eduárd. — Lipótvár: 1. A kápolna. 2. Bemenet a várba, Galgócz felől. 3. Örtanya, s a háttérben az ujvároska felé vezető kapu. — Sándor Mátyás. (Két képpel.) — Albrecht, Braunschweig uj regens-herczege. — Menekülő török családok Kelet-Ruméliában. — Egy bolgár parasztház belseje.

HETI NAPTÁR. November hó.

Nap	Katholikus és protestans		Görög-Orosz	Izraelita
22 V	☽ 26 Czeczilia	☽ 25 Cziczelle	10 F 26 Oroszt.	14
23 H	Kelemen Lukr.	Kelemen	11 Menna	15 Dániel
24 K	Keresztes Ján.	Emilia	12 Alam János	16
25 S	Katalin sz. vt.	Katalin	13 A sz. Jánes	17 Dárius
26 C	Konrád pk.	Konrád	14 Fülöp apost.	18
27 P	Virgil pk. vt. †	Güntér	15 Gúriás	19 Dávid
28 S	Szontén vt	Rufus	16 Máté apost.	20 S. Vaj.

Holdváltozásai: ☾ Utolsó negyed 29-én 3 óra 13 pk. r.

Felelős szerkesztő: **Nagy Miklós.**
(L. Egyetem-tér 6. szám.)

MÖSSMER JÓZSEF
rumburgi vászon raktára „a menyasszonyhoz"
Budapest, koronaherczeg-(uri-)utcza 12. sz.,
a zsibárus-utcza sarkán, az uj postaépületnek átellenében b. Orczy-féle ház:

ajánlja gazdagon fölszerelt raktárát a legjobb fajta **rumburgi, irlandi, hollandi, kreasz, fonal** és **lepedő-vásznakból; asztali készletekből** 6, 12 és 24 személyre, **ágyneműek-ből, csinvat-, jaquard-, damaszt-, gradl-** és **kávéabroszokból, törülközők,** angol és franczia **batiszt,** valamint sziléziai és irlandi **vászon-zsebkendőkből, asztal-** és **ágyteritők-, flanell-takarókból, zsinór-, piqué-** és **szines ruha-barketokból, flanell-, wattmoll-, chiffon,** angol **shirting** és **oxfordból.** Nagy raktár kész **női** és **férfi-ingekből, nadrágok-, corsettek-, alsó-szoknyák-, lepedők-, párnák-, harisnyák-** és **kapczákból,** himzett vászon- és **batiszt szélekből, betétek-, csipkék-, kézelők-** és **gallérokból,** valamint **teljes gyermek-fölszerelesekből.**

Kiházasitási készletek, minden nagyságban a legjobban eszközöltetnek. — Az árak a legolcsóbbak valamennyi ismert szilárd czégekéi között, a hol jó és nehéz vászon adatik.

Árjegyzékek kivánatra megküldetnek, s vidéki megrendelések utánvét mellett azonnal a legpontosabban teljesittetnek. 2478

RÁTH MÓR
(Budapesten, a Haas-palotában.)

Egyetlen magyar könyvkereskedés, mely az 1873. világkiállitáson a legnagyobb kitüntetéssel: a legfelsőbb elismeréssel lett megtisztelve.

Egyetlen magyar könyvkereskedés, mely az 1885. orsz. kiállitáson a legnagyobb kitüntetéssel: a nagy diszoklevéllel lett megtisztelve.

Mindennemü irodalmi megbizásokat a legnagyobb figyelemmel és jutányosan teljesit.

Elfogad aláirásokat a következő nagy müre:

Az osztrák-magyar monarchia
irásban és képben.

Rudolf trónörökös főherczeg kezdeményezésével és közremüködésével.

Egy-egy füzet 30 kr. — Tiz füzetre előfizethetni bérmentes küldéssel 3 frttal.

Egyetemes
REGÉNYTÁR
a legujabb és legjelesebb külföldi és eredeti magyar regények gyüjteménye. Egy-egy kötet ára diszesen bekötve 50 kr, vidékre bérmentesen küldve **5 krral több. Előfizetési ára postán való** bérmentes küldéssel
5 kötetre 2 frt 50 kr.
10 kötetre 5 « — «
15 kötetre 7 « 50 «
20 kötetre 10 « — «

Havonként egy **teljes regény** jelenik meg, ha 2 kötetből áll a regény, a második kötet mindig a hónap közepén adatik ki.

Eddig megjelent:
I. és II. köt. *Ohnet György:* **«A bánya»** czimü uj regény.
III. köt. *Mikszáth Kálmán:* **«A lohinai fű»** új elbeszélés és *Welten Oszkár:* **«Egy éjszakára bezárva,»** vig beszély.
IV. és V. köt. *Hugh Conway:* **«Beatrice házassága.»**
VI. köt. *Tolnay Lajos:* **«A jubilánsok»** czimü legujabb regénye. Előfizetési pénzek póstai utalványnyal beküldendők
Singer és Wolfner
könyvkereskedése és kiadóhivatala
Budapest, Andrássy-út 10.

A FRANKLIN-TÁRSULAT kiadásában Budapesten megjelent és minden könyvkereskedésben kapható — az osztrák tartományok számára SZELINSKI GYÖRGY cs. kir. egyet. könyvárusnál Bécsben I., Stefansplatz 6.

HATÁRIDŐ-NAPTÁR
1886-ik évre,
mindennemü hivatalnokok, ügyvédek, jegyzők, orvosok, gazdatisztek, utazók és üzérek számára hasznos jegyzetekkel és 366 üres lappal ellátva, irópapiron.
Ára vászonba kötve 1 frt 20 kr.

ÚJ FALI NAPTÁR
az 1886-ik évre.
Egy egész iv. Ára 20 kr.

A **Franklin-Társulat** kiadásában Budapesten megjelent s minden könyvárusnál kapható — az oszt. tartom. számára Szelinski György cs. kir. egy. könyvárusnál Bécsben I., Stefansplatz Nr. 6.

A magyar nép naptára
1886. évre.
Képes kalendárium, sokféle hasznos és mulattató olvasmánynyal ellátva.
Toldalékul
Paprika Jancsi «Nevessünk» cz. tárczája.
Szerkeszti
ifj. TATÁR PÉTER.
Harminczegyedik évfolyam.
Sok képpel.
Ára füzve 25 kr. Postán bérmentve megküldve 30 kr.
A Magyarországban tartatni szokott orsz. vásárok jegyzékével.

!Nyujtsuk a szerencsének jobbunkat!
500,000 bir. márka
főnyereményt igér kedvező esetben **a legujabb hamburgi nagy pénz-sorsjáték,** mely a magas **kormány által** jóváhagyatott és biztosittatott.

Eme ujabb játéktervezet előnyös berendezése abban áll, hogy rövid pár hó lefolyása alatt 7 sorsolásban **100,000** sorsjegyből **50,500 nyereménynek**
9,550,450 márka
összegben
biztos kell tör énni, mely összegben főnyeremények esetleg
500,000
márkával,
különleg azonban:

1	díj	300000 márka
1	nyerem.	200000 márka
2	nyerem.	100000 márka
1	nyerem.	90000 márka
1	nyerem.	80000 márka
2	nyerem.	70000 márka
1	nyerem.	60000 márka
2	nyerem.	50000 márka
1	nyerem.	30000 márka
5	nyerem.	20000 márka
3	nyerem.	15000 márka
26	nyerem.	10000 márka
56	nyerem.	5000 márka
106	nyerem.	3000 márka
253	nyerem.	2000 márka
512	nyerem.	1000 márka
818	nyerem.	500 márka
31720	nyerem.	145 márka
16990	nyerem.	300 200 150
124 100 94 67 40 20 m.		

Ezen nyereményekből az első osztályban 2000 sorsoltatik ki 117,000 márka összegben. — Az első oszt. fönyeremény **50,000** mt. tesz s a 2-dikban **60,000,** a 3-ikban **70,000,** a 4-ikben **80,000,** az 5-ikben **90,000,** a 6-ikban **100,000,** a 7-ikben azonban esetleg **500,000** illetőleg **300,000, 200,000** stb. márkára emelkedik.

A nyereményhuzások tervszerüen hivatalosan vannak megállapitva.

Az első osztályu nyereményhuzására ezen nagy, az állam által biztositott pénzsorsjátéknak kerül
1 egész eredeti sorsjegy csak **3.50** frt o. é.
1 fél « « « **1.75** frt o. é.
1 negyed « « « **90** kr. o. é.

Mindennemü megbizások, melyek **a pénz beküldése, postautoni fizetés vagy az összeg utánvétele mellett** egyenesen czégünkhöz intéztetnek, a leglelkiismeretesebben teljesittetnek, s mindenki az állam czimerével ellátott **eredeti sorsjegyet** tőlünk saját kezeibe kapja.

A megrendelésekhez a szükséges hivatalos tervezetek ingyen mellékeltetnek, melyekből ugy a nyeremények beosztása az illető osztályokra, mint szintén az illető betétek is megláthatók és minden huzás után érdekelt feleinknek felhivás nélkül megküldjük a hivatalos huzási lajstromot. Kivánatra a hivatalos tervet előre megküldjük megtekintés végett bérmentve, és készek vagyunk nem tetszés esetében a sorsjegyet az összegnek visszafizetése mellett huzás előtt visszavenni. — A nyeremények kifizetése tervszerüen pontosan s az állam jótállása mellett történik. Csoportozatunk mindig a szerencse kegyeltje volt és érdekelt feleinknek gyakran a legnagyobb nyereményeket fizettük ki, többek között **250,000, 100,000, 80,000, 60,000, 40,000** stb. márkával.

Egy ily, a **legszolidabb alapokra** fektetett vállalatnál előreláthatólag mindenütt a legélénkebb részvétre lehet bizton számitani s kérjük ennélfogva, hogy minden megbizásnak megfelelhessünk, minden megrendelést **mielőbb,** mindenesetre pedig
november hó 30-ika
előtt hozzánk beküldeni.
Kaufmann és Simon
bank- és váltóüzlete
Hamburgban.

Ezennel köszönetet mondunk az eddig bennünk helyezett bizalomért és mivel czégünk Ausztria-Magyarországban **hosszu évek sora óta mindenütt ismert,** felkérjük mindazokat, kik csakugyan **szolid pénzsorsolás iránt érdeklődnek** és tarta ak arra, hogy érdekeik minden tekintetben megóvassanak, forduljanak bizalommal czégünkhöz, **Kaufmann és Simon Hamburgban,** más czéggel összeköttetésben nem lévén, sorsjegyeink eladására ügynököket nem tartunk, és igy csakis közvetlenül érintkezünk tisztelt vevőinkkel, miáltal a közvetlen vásárlás előnyeit élvezik. Minden hozzánk érkező megbizás azonnal bejegyeztetik, s gyorsan és pontosan teljesittetik.

PARIS

GRANDS MAGASINS DU
Printemps
NOUVEAUTÉS
NAGYSZERŰ
ILLUSZTRÁLT, 480 mintarajzot tartalmazó CATALOGUSUNK *a téli évadra megjelent.*
Szétküldése gratis *és* franco. *Bérmentesitett levelek czimzendők:*
MM. JULES JALUZOT & Cie
PARIS
Szövetminták szintén **bérmentve** és kérjük az óhajtott kelme minőségét lehetőleg meghatározni.
Expeditio a világ minden részébe.

POLLÁK D. H.
fémáru-csarnoka,
Raktár: IV. ker., bécsi utcza 5. sz. BUDAPEST, Gyár: VII. ker., dohány-utcza 20.
Kiállitási kollektió: Iparcsarnok, IX. csoport.

Ajánlja az idény beálltával gyártmányait kályha-eszközök és aczél előtétekben. Nickel, réz és sárgarézből, a legujabb és legelegánsabb mintákban:

	frttól	frtig
Kályha-előtét aczélból, fényesre csiszolva	3.—	25
Fa-kosarak festészeti kivitelben	5.—	25
Széntartók	—.90	24
Valódi angol szoba-ürszékek belső része zománczozva, tehát teljesen szagnélkül 25,	30.—	35
Ujnemü test ürszékek	13.—	16
Fürdő-székek elismert szerkezettel	15.—	35
Fürdő-kádak felnőttek részére 12,	15.—	20
Fürdőszoba-berendezések	75.—	500
Konyha-felszerelések	25.—	500

Szállitható tejkannák gummizárral, ugyszintén mindennemü **tejgazdasági edények** ered. gyári árakon. **Zománczozott edények** csakis legjobb minőségü eredeti árakon. **Épitkezési bádogos munkák** legszolidabban eszközöltetnek. — Képes árjegyzékek kivánatra ingyen és bérmentve. Szétküldés utánvét mellett minden vasutállomásra. Csomagolás eredeti áron számittatik.

Próba! Szerencse!

Tajték és valódi borostyán áruim rég ismert és általán dicsért hirnevét, fölösleges a most divatba jött égig érő hirlapi dicséretekkel felczifrázni, mert czégem és hirnevem országszerte ismeretes és kedvelt hangzású tehát elég ha 2460

e nagyérdemü lap t. olvasóit

felhivom, hogy áruim kitünő minőségéről, csak egyetlen egy darab megrendelésével is tessék megyőződni.

Valódi műtajték pipák, chinaezüst kupakkal, csikós, debreczeni, Rákóczy vagy magyar makrapipák, egyenes vagy csutorás szárba, a legfinomabbak darabja **csak 1 frt 15 kr.**

Valódi tajték szivar- és szivarkaszipka, valódi borostyánkő szopókával, művészies faragványokkal, állatokkal, virágokkal, diszes faragványnyal, **bársony tokban**, **csak 1 frt 15 kr.**

Valódi műtajték török csibuk pipa, pompás, kényelmes állású, hosszu, szagos meggyfa szárral, szopókával együtt **csak 1 frt 15 kr.**

Megjegyzendő, hogy tajték-áruim oly gyönyörüen szivódnak, hogy minden dohányzónak rendkivüli

gusztus és élvezet nézni,

tehát mindenki saját érdekében, minél előbb tegye megrendelését, mivel a készlet a rendkivüli olcsóság miatt gyorsan kifogy. Szétküldés utánvéttel történik.

Egyedüli és valódi megrendelési czim

FEKETE GYULA tajtékárus,

Wien, V, Hundsthurmerstrasse Nr. 18/U.

Valódi harczi

kanári madarak,

bel- és külföldi **madarak, kajdácsok, kutyák stb.** kaphatók:

2479 **Klein Ödön-nél,**

Budapesten, bálvány-utcza 16.

Árjegyzék ingyen és bérmentve.

THEDO tanár szakállhagymája,

legjobb és legbiztosabb szer a szakáll szép növésének eszközlésére. Számtalanon vannak még legmagasabb rangu férfiak között is, kik szép szakállukat csupán e szernek köszönhetik. — E szer a szakállt hihetetlen gyorsasággal növeszti, úgy hogy általa még 13 éves ifjak is a legrövidebb idő alatt teljes szakállhoz jutnak, miről a bizonyitványok ezrei is tanuskodnak.

Eder Perencz gyógyszerész urnak Brünnben.

A nekem küldött **Thedo-féle szakállhagyma** kitünőnek bizonyult, mit köszönetem mellett ezennel tudomására adok.

Mistek, 1879. szept. 25-én. **Otpreda József.**

Fürst József urnak Prágában. 2309

Szives köszönetemet a **szakállhagymáért**; nagyon jónak találtatott. Mindenkinek a legjobb lélekkel ajánlhatom.

Schwarzbach, 1875. febr. 25. **Hirt Károly** s. k. épit. vállalkozó.

Fürst József gyógyszerész urnak Prágában.

A szakállhagyma joggal mondható csodaszernek. Alig négyheti használat után örömmel látom régi óhajtásomat teljesedésbe menni. Kérem önt stb. Teschen, 1879. máj. 23-án. **Gindra Wenczel,** órás.

Valódi minőségben **Budapesten** csak **Török József** ur gyógyszertárában király-utcza kapható; Pozsonyban **Pisztory Félixnél,** Mihálykapu. Temesváron **Tarczay Istvánnál.** 1 csomag ára frt **2·10.**

I-ső cs. kir. kizár. szabad. ujonnan javitott

Ruganyos sérvkötők

Fontos szenvedőknek. Fontos szenvedőknek.

sérvvédővel.

Legujabb találmány az amerikai, ujonnan javitott ruganyos sérvkötő Politzertől; ez rugók nélkül van, tisztán ruggyantából müvésziesen szerkesztve s az a czélja, hogy még a legüdültebb sérveket is lehető legrövidebb idő alatt egyenletes fekvésbe hozza, s ugy nappal a legerőfeszitőbb munkánál, vagy a sokat járkálásnál, mint szintén éjjel alvásban is használtathatik, a nélkül, hogy a sérvbajban szenvedő hivatásában legkevésbbé is volna akadályoztatva. Felette nagy haszon, hogy az még éjjel is a testen maradhat, mivel hogy a szenvedő testrészre kiváltképen jótékony kellemetes nyomást gyakorol s a legtöbb esetben még a sérv biztos gyógyulását is eszközli. A legtöbb orvosi tekintélyek által elismerve, megvizsgálva s a legjobbnak találva professor **Kovács** a sebészeti kóroda alelnöke, dr. **Gross Lajos** m. kir. egészségügyi tanácsos, dr. **Glück Ignácz** kir. törvényszéki orvos által. 2437

Alólirott egyszersmind nagy rak árt is tart angol és franczia aczél sérvkötőkből, függesztő készülékeket (suspensorium) gummiburó szövötteket, mint szintén szarvasbőrből. A szarvasbőr és gummi suspensoriumok czélja, hogy a tágulást megakadályozzák. Méhfecskendők, légpárnák, ágybeté ek, periodtáskák, präservativumok, gummiharisnyák s mindennemü gummi áruczikkek. Sérvkötöknél kérem megjelölni: jobb, bal v. kettős-e, mint szintén a test bőségét is. Megrendeléseket utánvetel mellett elfogad

POLITZER MÓR cs. kir. szab. sérvkötő-készitő, Budapesten Deák Ferencz-utcza.

Arak: urak, hölgyek és gyermekek számára, egyoldalunak darabja 6—10 frt, a kettősnek darabja 10—16 frt, gyermekeknek felével olcsóbb. Ugyanitt kapható legjobb amerikai sérvkenőcs. Egy tégelyára 3 frt 50 kr.

A «Franklin-Társulat» kiadásában Budapesten megjelent és minden könyvárusnál kapható, — az osztrák tartományok számára Szelinski György cs. kir. egyet. könyvárusnál Bécsben, I., Stefansplatz Nr. 6.

PROTESTÁNS

UJ KÉPES NAPTÁR

1886. évre.

Szerkesztette: DÚZS SÁNDOR tanár.

XXXII. évfolyam.

Ára füzve 50 kr. — Postán bérmentve megküldve 55 kr.

Tartalom: Naptári rész. — Bélyegekről. — Dr. Csiky Kálmán: Tisza Lajos gróf (arczképpel). — Könyves Tóth Kálmán: Csak szórakozásból. (Beszély). — Trsztyenszky Gyula: Margócsy József (arczképpel). — Szente József: A mértékek hajdan és most. — May Károly: Krisztus vére és igazsága. — Szilády Áron (arczképpel). — Budapesti orsz. kiállitás 1885-ben (4 képpel). Bodon József: A fazekas sorról (vázlat). — Protestáns egyházi és iskolai tiszti névtár. — Magyarországon tartatni szokott országos vásárok jegyzéke. — Hirdetések.

Nép-gyógyszer!

1881 óta e **kitünő szer** a **szenvedő közönség** részéről élénk keresletnek örvend s a folyton emelkedő tudakozódás eléggé bizonyitja a gyógyszer jelességét. E szer összeállitása **szigorúan tudományos alapon** nyugszik (20 évi gyakorlat tanulmánya és tapasztalatai); miután az egyes hatékony anyagok e szerben helyes mértékviszony szerint vannak fölosztva, ugy, hogy az e **kiválóan szerencsés összetétel** folytán mindazon betegségeknél jónak bizonyult, melyek **általános gyöngeséget és lesoványodást** vonnak maguk után, kiválóan pedig: **a tüdő-, mell- és légzőszervi bajok** minden fokozatában, **hosszantartó köhögés és rekedtségnél, nehéz légzés, vérszegénység** (sápkór) stb. stb. **Rendkivüli tápereje, könnyen emészthetősége és a gyomorra nézve erősitő hatásánál** fogva e szer már sok **száz esetben** igen **jó hatással** alkalmaztatott **emésztési gyöngeségnél, gyomorhurut, gyomorfeszülés- és gyomorfuvódásnál, lesoványodott, gyönge gyermekekre** jó hatásu, az **idegrendszer szétbomlottságánál** stb., stb., valamint mindenütt, hol a test észszerü és erőteljes táplálása szükségesnek látszik. E szer **jó izü** s mindenki által szivesen bevétetik.

Egy egész eredeti doboznak az ára, mely **felnőtteknek elég 12, gyermekeknek pedig 24 napra**, használati utasitással együtt **4 frt**; egy próba-doboz, mely elég 6, illetve 12 napra, **2 frt**.

Szállitás készpénzre vagy utánvét mellett **Stenner Frigyes oroszlán gyógyszertára** által, **Brassóban.**

Raktárak: Török József gyógyszertára Budapesten; Söltz R., Pozsonyban; Tarczay I., Temesvár; Dieballa G., Székesfehérvárott; David J. Eszéken; Küchler B., Verseczen; Jaskievics H. Zágrábban.

Köszönő és elismerő irat.

T. Stenner Frigyes gyógyszerész urnak, Brassón.

Bukarest, 1882 jan. 22. — Kérem tisztelettel, nékem postafordultával 4 dobozzal az Ön jeles népgyógyszeréből mell- és tüdőbetegek számára, küldeni. Tisztelettel — **Olbrich A. és Fils**, kárpitosok.

Császár. kir. szabadalommal és porosz kir. miniszt. jóváhagyással.

Dr. BORCHARDT illatos növényszappana, 30 év óta elismert legjobb mosdó-szer szép egészséges bör elnyerésére; eredeti csomagocskákban bepecsételve 42 krajczár.

Dr. KOCH növényczukorkái, elismert jelességü háziszer hütés, rekedtség, nyálkásodás és torokkarczolásnál, stb. 70 és 35 kros dobozokban.

Dr. BÉRINGUIER fügyökér-hajolaja, a haj és szakáll süritésére és fentartására, 1 palaczk ára 1 forint.

Dr. BÉRINGUIER növényi hajfestőszere, valódian fest fekete, barna és szőke szinre; teljesen felszerelve kefével és csészével 5 frt.

Dr. LINDES tanár növényi rudacs-kenőcse, a haj fényét és ruganyosságát fokozza és egyszersmind az oldalhaj összetartására is alkalmas; eredeti darabokban 50 kr.

Dr. HARTUNG chinahéj-olaja, a haj növesztése és szépitésére, pecsételt és üvegben bélyegzett pagekben ára 85 kr.

Dr. SUIN de BOUTEMARD zamatos fogszappana a fogak és a foghus épentartására és tisztitására s legáltalánosabb és legbiztosabb szer; ½ és ¼ csomagocskákban 70 és 35 krjával.

Balzsamos olajbogyó-szappan, a bőr finomsága és puhaságára éltető és tartós befolyása által tünik ki, 35 kros csomagokban.

Dr. BÉRINGUIER zamatos koronaszesze, értékes illat- és mosóviz, mely az életszerveket erősiti és üditi; eredeti palaczkokban 1 frt 25 kr. és 75 krjával.

LEDER TESTVÉREK balzsamos földi-dioólajszappana, darabja 25 kr. 4 darab 1 csomagban 80 kr. Különösen családoknak ajánlható.

Dr. HARTUNG növeny-kenőcse a hajnövés, felköltésére és feléelesztésére bepecsételt üvegekben és bélyegzett tégelyekben 85 krjával.

Gyógyszeres BENZOË-szappan, legfinomabb mosdószappan, ugyanazon eredménynyel bir, mint a Benzoetintura; ára csomagonként 40 kr.

Valamennyi föntebb elősorolt szab. czikk **valódi** minőségben a következő magyarországi raktárakban kapható **BUDAPESTEN: Török József,** gyógysz. a «sz. lélekhez»; **Barna Zsigmond,** gyógysz. a «magyar királyhoz.» **Scholz János,** városi gyógysz.; **Kiss K.,** gyógysz. a «Kigyóhoz»; **Sztupa G.,** gyógysz. a szénatéren; **Wlassik Ed.,** gyógyszertára. **Kochmeister Frigyes utódai. Neruda N.** Továbbá az **udv. gyógyszertárban,** és **Ráth P.,** gyógysz. Tabánban, **Moldoványi,** gyógy. **Ó-BUDÁN: Bakasi A.** gyógysz. és **Prochaska J.** kereskedésében.

Alsó-Kubin: Tyroler József, Hirschfeld A.
Arad: Elias Armin, Rozsnyay M. gyógysz.
Aranyos-Maróth: Wertheim Mór.
Baja: Klenantz és Babócs.
Balassa-Gyarmat: Havas Gyula, gyógysz.
Bártfa: Toperczer A. T. gysz.
Békés-Csaba: Varságh Béla, gyógysz.
Besztercebánya: Burda Károly, gyógysz.
Boldogasszony: Klapsia P., gyógysz.
Bonyhád: Straicher B.
Brassó: Jekelius Nánd. gyógysz. Schuster gyógysz.
Breznóbánya: Duchon Lipót. gyógysz.
Csáktornya: Báron Lipót.
Czernovitz: Schnirch J.
Debreczen: Csanak J., Geréby F., dr. Rothschnek E., gyógysz. Ormós Ferencz.
Eger: Buzáth Lajos, gyógysz.
Esztergom: Rudolf M. F.
Eszék: Dienes J. C., gyógysz.
Facset: Hirschl Dávid és fiai.
Földvár: Nádhera Pál.
Gyöngyös: Vozáry T. gyógysz.
Gy.-Sz.-Miklós: Fröhlich E.
Gyula: Orley István, gyógysz.
Hajdu-Böszörmény: Lányi M., gyógysz.
Hód-Mező-Vásárhely: Kiss Gyula, gyógysz.
Igló: Haits János, gyógysz.
Ipolyság: Sagi Fülöp.
Kalocsa: Horváth K., gyógysz.
Károlyváros: Fröhlich Laj. gyógysz.
Kaposvár: Laipczig Gy.
Kassa: Eschwig és fia, Quirsfeld K., Megay G. A., gyógysz. Wandraschek K., gyogysz. Strauss D., Molnár Lip.
Kecskemét: Molnár János.
Késmárk: Genersich K. gysz.
Kézdivásárhely: Fejér Luk.
Kolozsvár: Misselbacher J. B. Csapó Sánd.
Komárom: Belloni A.
Körmöcz: Ritter Lipót J.
Léva: Bolemann E., gyógysz.
Lippa: Csordán Sándor.
Liptó-Rózsahegy: Makovichy Péter.
Liptó-Szt.-Miklós: Balló Lajos.
Losoncz: Plichta Lajos, gysz.
Lőcse: Klein Sándor.
Lugos: Vértes Lajos gyógysz.
Makó: Nagy Adolf, gyógysz.
Marczali: Isztl Nándor.
M.-Vásárhely: Hutflesz K.
Meggyes: Brekner Károly.
Miskolcz: Mahr F. a «fekete kutyá»-hoz.
Munkács: Traxler Ferencz, gyógysz.
Nagy-Bánya: Haracsek Józs. és fia.
Nagy-Becskerek: Weisz A. Menczer Lipót, gyógysz.
Nagy-Kanizsa: Rosenfeld A. Rosenberg Ferencz.
Nagy-Károly: Ujházy István.
Nagy-Kikinda: Neuhold K., Brettner Ernő, gyógysz.
Nagy-Mihály: Lieblich M.
Nagy-Rőcze: Nandrássy G.
Nagy-Szeben: Stengel Sam., id. Misselbacher J. B., Morscher W. F.
Nagy-Várad: Janky A.
Nyiregyháza: Pavlovitz Em., Szopkó Alfréd, gyógysz.
Nyitra: Kovács J., gyógysz., Tombor Kornél, gyógysz.
Pápa: Bermüller Alaj., Techet Ad. gyógysz.
Pécs: Alt és Böhm, Zach K.
Péczel: Lumnitzer Károly; gyógysz.
Pozsony: Henrici F. gyógysz., Hrubant István.
Putnok: Fekete F., gyógyszerész.
Rozsnyó: Feymann A.
Sátoralja-Ujhely: Szentgyörgyi Vilmos.
Segesvár: id. Misselbacher J. B., Teutsch J. B.
Selmecz: Margótsy J., Sztankay T., gyógysz. Dimak J. C.
Szabadka: Farkas J.
Szepsi-Szt.-György: Csutak Péter és fia.
Sopron: Gráner Eugén, gyógyszerész.
Szamos-Ujvár: Placsintár D., gyógysz.
Szászsebes: Reinhardt J. K., gyógysz.
Sz.-Régen: Wermescher gy.
Szécsény: Pokorny gyógysz.
Szathmár: Komka Kálmán.
Szepes-Olaszi: Bachtik J., gyógysz.
Szeged: Barcsay Károly, gysz.
Székes-Fehérvár: Braun J. gyógysz., Dieballa Gy., gysz.
Szepes-Szombat: Gréb Ján., gyógysz.
Szepes-Várallya: Steller N.
Szolnok: Kecskéssy Tódor, gyógysz.
Temesvár: Jahner K. M., gy., Emmer F., Tarczay István J., gyógysz., Fáykiss J.
Trencsén: Groag Zsigmond.
Ungvár: Krausz Adolf.
Uj-Vidék: Stefanovits L., Koda D.
Varannó: Gaal A., gyógysz.
Versecz: Müller Oszkár gysz. Fuchs János.
Veszprém: Beig Dávid.
Zenta: Zettin József.
Zombor: Falcione Gusztáv.
Zólyom: Stech Lajos gyógysz.
Zsombolya: Gasparits I.

Ovás! Figyelmeztetünk a hamisitásokra, különösen **dr. Suin de Boutemard illatos fogpasztája és a dr. Borchardt illatos növényszappanára** nézve. Több **hamisitó** és **hamisitások elárusitója** már érzékeny pénzbüntetésekre lettek **Bécsben** és **Prágában törvényszékileg elitélve.**

Raymond és Társa, cs. kir. szab. tulajdonosok Berlinben.

VASÁRNAPI UJSÁG

48-IK SZÁM. 1885. BUDAPEST, NOVEMBER 29. XXXII. ÉVFOLYAM.

Előfizetési föltételek: VASÁRNAPI UJSÁG és POLITIKAI UJDONSÁGOK együtt: egész évre 12 frt, félévre 6 frt. — Csupán a VASÁRNAPI UJSÁG: egész évre 8 frt, félévre 4 frt. — Csupán a POLITIKAI UJDONSÁGOK: egész évre 6 frt, félévre 3 frt. — Külföldi előfizetésekhez a postailag meghatározott viteldij is csatolandó.

TISZA KÁLMÁN.

Parlamenti kormányformával biró országokban, a hol a «politikai váltógazdaság» elve a pártok s ebből kifolyólag a kormányok koronkénti «anyagcseréjét» föltételezi, a legnagyobb ritkaságok közé tartozik, hogy valamely párt egy egész évtizeden keresztül megtarthassa többségét s ugyanazt a kormányt támogassa.

Megfelel-e az ország érdekének, a hol ez a ritka jelenség bekövetkezik, azt elbirálni nem a jelen idő, hanem a jövő kor, a történelem föladata. Annyit azonban eltagadni nem lehet, hogy parlamenti formák mellett egy rossz, nemzetietlen, az ország érdekét számba nem vevő, erőszakos kormány csak az esetben tarthatná fönn magát ily hosszu ideig, ha a nemzet, melynek a képviselőválasztások megadják az alkalmat, hogy akaratát nyilvánithassa, elvesztette volna minden életképességét a hatalmi nyomással szemben s annyira apáthiába sülyedt volna, hogy nem törődve érdekeivel, fatalista megadással türne bármi rosszat, mely rá méretett.

A magyar nemzetet, mely mindig ura volt, s a mikor nem volt, mindent megtett, hogy ura lehessen a maga sorsának, talán még sem vádolhatni azzal, hogy egészen elhagyta magát s nem bánja, bármi történik vele. Föl kell róla tennünk, hogy maradt még benne valami az apák véréből, mely föl tudott forrni a méltatlan támadásokra s nem habozott patakokban omlani a nemzet önrendelkezési jogainak, szabadságának, érdekeinek védelmében. Ezt a vért még ma is forrásba hozná egy gonosz kormány garázdálkodása, fölháborult haragja elsöpörné s nem hagyná az ország ügyeinek vezetésében — túl egy évtizeden.

Ha tehát Magyarországnak, parlamentáris formák mellett, ugyanaz az egy kormánya van, s a kormány élén ugyanaz az egy ember áll: akkor, ha csak nemzetünket a legszánalmasabb tehetetlenség vádjával nem kivánjuk sérteni, még ellenzéki álláspontból is be kell vallani annyit legalább, hogy az a kormány, s annak irányadó szelleme: elnöke, kormányzati tényei-

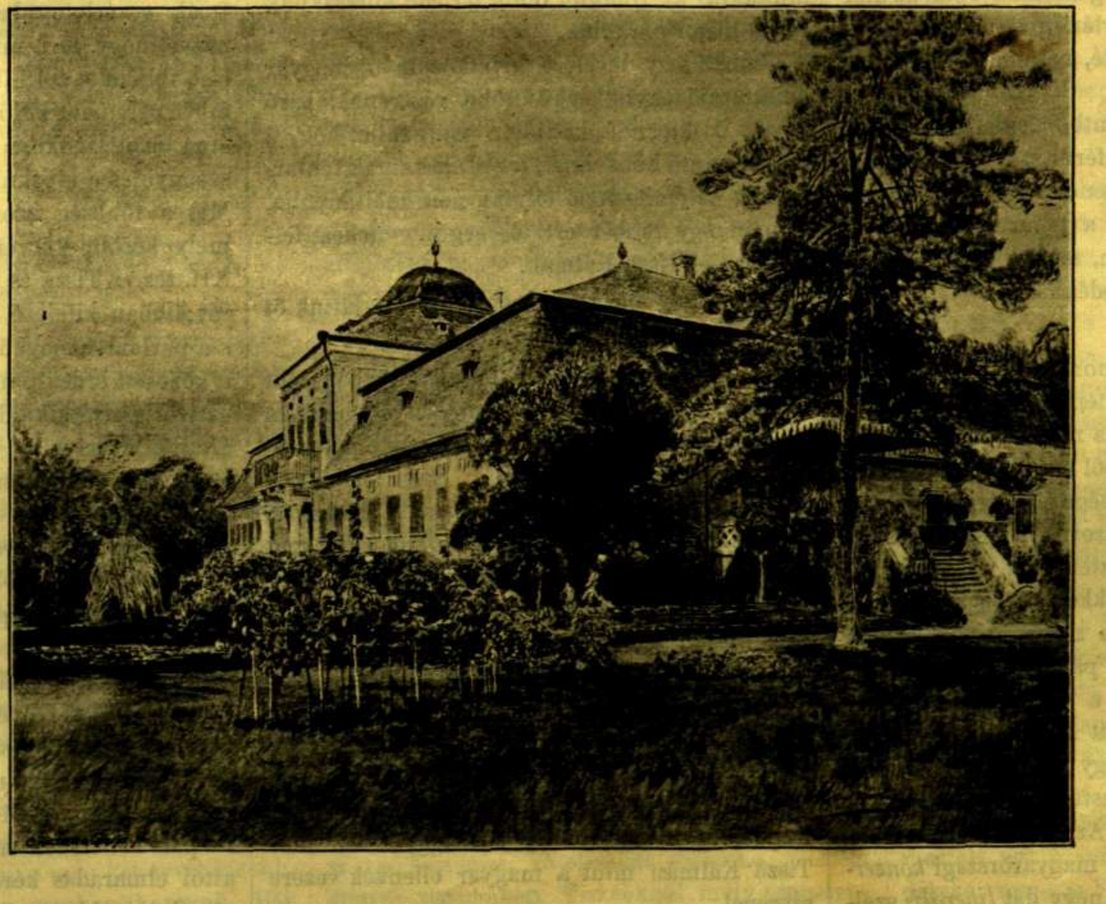

A GESZTI KASTÉLY. — MÉSZÖLY GÉZA FESTMÉNYE.